

V_{IMP} kin-alkuinen uhkauskonstruktio

EVELIINA MÄNTYLÄ

1 Johdanto

Tarkastelen tässä artikkelissa¹ ilmauksia, joissa lauseenalkuinen ja kielipollisesti myönteinen imperatiivimuotoinen verbi V_{IMP} saa liitteekseen *kin*-partikkelin (*Teekin se! Uskallakin mennä sinne!*). Kielipollisesta myönteisyydestään huolimatta V_{IMP} kin-alkuiset ilmaukset esiintyvät usein enemmän tai vähemmän kielteisyyttä implikoivissa konteksteissa, ja toisinaan ne tuntuvat vastaavan funktioltaan jopa kieltoverbillistä ilmausta. Yhtäaikainen myönteisyys ja kielteisyys luo ilmausten tarkastelulle mielenkiintoisen lähtökohdan, eivätkä tällaiset ilmaukset ja niiden uhkaava sävy ole jääneet vaille huomiota aiemminkaan. Muun muassa *Isossa suomen kielipissa* (VISK § 1673) *kin*-liitepartikkelin luonnehditaan tuovan imperatiivimuotoisen verbin yhteydessä lausumaan jyrkentävän lisämerkityksen; Lauri Carlson (1993: 88) puolestaan kuvaa imperatiivimuotoisen verbin ja *kin*-partikkelin yhdistelmän ilmauksessa *Siivoa huoneesi, ja teekin hyvää jälkeä* implikoivan uhkaa tai vaaraa. Myös V_{IMP} kin-alkuisen ilmauksen yksittäisiä elementtejä on tutkittu (*kin*-partikkelista mm. Vilkuna 1984; Vilppula 1984; Mäkelä 1993; imperatiivista mm. Lauranto 2014; Forsberg 2019), mutta huomionarvoista on, että V_{IMP} kin-alkuisten tapausten tarkastelu kokonaisuutena jää eri lähteissä lähinnä yksittäisten mainintojen varaan. Lisäksi aiemmassa tutkimuksessa esimerkit uhkausrakenteiksi nimetyistä imperatiivirakenteista ovat olleet useimmiten imperatiivin ja *pA*-partikkelin yhdistelmiä (ks. mm. Hakulinen & Karlsson 1979: 292; VISK § 1641; Forsberg 2019: 28) ja *kin*-partikkelillinen variantti näyttää jääneen uhkausrakenteita kuvattaessa *pA*-partikkelillista versiota vähemmälle huomiolle.

Tämän kirjoituksen tarkoituksena on nostaa V_{IMP} kin-alkuiset tapaukset tarkastelun fokukseen ja kuvata, miten ne ilmentävät paitsi kuvaamansa asiain tilan taustalla häilyvää uhkaa (*Teekin se tai sinun käy huonosti!*) myös sitä, millä ehdoin ne voivat toi-

1. Artikkelini pohjautuu pro gradu -tutkielmaani *Imperatiivi ja kin-partikkeli kielteisyyttä implikoivassa imperatiivilauseessa* (Mäntylä 2017). Kiitän kaikkia artikkelikäsitteilyjäni eri vaiheissa lukeneita hyödyllisistä kommentista ja kehitysehdotuksista. Työskentelyäni artikkelin parissa on tukenut Koneen Säätiö.

sinaan myönteisestä verbimuodostaan huolimatta vastata funktioltaan kieltoverbillistä tapausta (*Uskallakin tulla!* ≈ *Älä vain uskallakaan tulla!*). Tarkastelunäkökulmani kytkeytyy kognitiivisen kielentutkimuksen, tarkemmin sanottuna konstruktiokieliopin (mm. Goldberg 1995, 2006) ja kognitiivisen kieliopin (Langacker 1987), teoreettiseen kehukseen, ja tästä eteenpäin nimitänkin kielteisyyttä implikoivaa $V_{IMP}kin$ -alkuista ilmausta konstruktiokieliopin käsittein muodon ja merkityksen yhteenliittymäksi, konstruktioiksi. Tutkimuskysymyksiksi muotoiltuna tavoitteeni on kuvata, 1) millaista kielteisyyttä $V_{IMP}kin$ -alkuinen konstruktio ilmentää, sekä selvittää, 2) millä tavoin konstruktion eri elementit – imperatiivimodus, verbilekseemi ja liitepartikkeli – ovat sen ilmaiseman kielteisyyden kannalta keskeisiä.

Kysymyksiin vastaamisen osalta kirjoitus etenee seuraavasti: Luvussa 3 vastaan konstruktion kielteisyyttä koskevaan kysymykseen havainnollistamalla aineisto-esimerkkien avulla, miten uhkauskonstruktio implikoi kuvaamansa toiminnan taustalla häilyvää uhkaa ja millaisissa tapauksissa kyseinen konstruktio kuvaa toivottavaa ja millaisissa ei-toivottavaa toimintaa. Kysymykseen 2 vastaan puolestaan luvussa 4, jossa pohdin konstruktion eri elementtien vaikutusta ilmauksen kielteisyteen. Luvussa 5 kokoa yhteen keskeisimmät havaintoni ja pohdin niiden antia jatkotutkimukselle. Ennen tutkimani uhkauskonstruktion esittelyä määrittelen keskeiset käsitteet (alaluku 1.1), esittelen tutkimukseni kannalta olennaisia kielteistä affektisuutta käsittelevää tutkimusta (alaluku 1.2) sekä kuvailen havaintojeni perustana toimivan aineiston ja analyyssissä käyttämäni menetelmät (luku 2).

1.1 $V_{IMP}kin$ -alkuinen ilmaus kielteisyyttä ilmentävänä konstruktiona

Adele E. Goldberg (2006: 5) määrittelee *konstruktio*t vakiintuneiksi muodon ja merkityksen tai laajempien diskursiivisten jaksojen yhteenliittymiksi, joita esiintyy kielessä niin muoto-, sana- kuin lausetasollakin. Näin yksittäinen ilmaus voi sisältää useita eri tasoilla esiintyviä konstruktioita. Tällainen konstruktion määritelmä tulee hyvin lähelle kognitiivisen kieliopin *kielenyksikkö*-käsitettä (ks. Langacker 1987: 494; J. Leino 2010: 93).

$V_{IMP}kin$ -alkuinen rakenne vastaa monilta osin Goldbergin konstruktion määritelmää. Tarkastelemissani ilmauksissa $V_{IMP}kin$ -alkuisen lauseen implikoima uhka voidaan ilmaista eksplisiittisesti jatkolauseessa, joka kuvaa toiminnan V_{IMP} toteutumattomuuden ikäviä seuraksia (*teekin työsi kunnolla tai laitän sut sossun jonoon*). $V_{IMP}kin$ -alkuisen lauseen voi kuitenkin tulkita implikoivan taustalla häilyvää uhkaa ilman jatkolauseettakin (*teekin työsi kunnolla* 'jos et tee näin, tapahtuu jotain ikävää'), ja kutsun $V_{IMP}kin$ -alkuisen lauseen aloittamaa jaksoa tämän vuoksi uhkauskonstruktioiksi. Toisaalta tarkasteltaessa uhkauskonstruktion mukaista *uskallakin*-alkuista ilmausta konstruktion määritelmä täytyy myös toisella tapaa: *uskallakin*-esimerkin kieltoa implikoiva merkitys 'älä uskalla' ei yksinomaan selity summaamalla yhteen *uskaltaa*-verbin ja *kin*-liitepartikkelin ('myös') perusermerkitykset.² Tiettyjen ver-

2. Artikkelissaan "Voiko *kin*-partikkelia ymmärtää?" (1984) Maria Vilkunan lähtökohtana on palauttaa kaikki *kin*-partikkelin leksikaalistumattomat käytöt 'myös'-merkitykseen, ja hän määrittelee *kin*-partikkelille perusermerkityksen 'fokukseni ei ole tässä tehtävässä ainoa'.

bien, kuten *uskaltaa*-verbin, muodostamat uhkauskonstruktion esiintymät implikoivat siis paitsi uhkaa myös verbin kuvaaman toiminnan ei-toivottavuutta.³ Näin $V_{IMP}kin$ -alkuisessa uhkauskonstruktiossa verbin V_{IMP} vaihtelu mahdollistaa sen, että kyseisestä konstruktiosta on eroteltavissa kaksi erilaista varianttia, joista toinen kuvaa toivottavaa, toinen ei-toivottavaa toimintaa. Esittelen uhkauskonstruktion rakenteen ja sen edellä kuvatut variantit yksityiskohtaisemmin luvussa 3.

Koska tavoitteeni on tässä artikkelissa kuvata uhkauskonstruktion kielteisyyttä ja kielteisyyteen vaikuttavia tekijöitä, on myös *kielteisyys* syytä määritellä tarkemmin. Kielteisyys ja kielto eivät ole käsitteinä yksiselitteisiä, ja muiden muassa Yrjö Lauranto (2014: 160) on tuonut esiin suomen kielen *kielto*-sanan monimerkitysisyyden: kielolla voidaan viitata yhtä lailla negaatioon (*kieltolause*, *kieltoverbi*, *kieltomuoto*, *kieltohakuisuus*) kuin kielteiseen direktiiviin 'toimintaa rajoittava kielto' (ks. kiellosta myös Miestamo 2009). Tässä artikkelissa viittaan kielteisyydellä väljästi uhkauskonstruktion kielteiseen sävyyn enkä siis esimerkiksi yksinomaan kieliopilliseen kieltoon, negaatioon. Näin termin käyttö vastaa pitkälti Jarmo Jantusen (2004: 143) käyttämää termiä *negaatioelementti*, jolla Jantunen kuvaa niin kieltoverbiä, kieltohakuisia elementtejä kuin sellaisia kontekstissaan kielteisen merkityksen sisältäviä saneita ja ilmauksia, jotka eivät ole kieltohakuisia. Sen sijaan termiä *ei-toivottava* käytän kuvaamaan uhkauskonstruktiota tilanteessa, jossa konstruktion mukainen ilmaus kieliopillisesta myönteisyydestään huolimatta vastaa funktioltaan kieltoverbillistä tapausta. Vaikka uhkauskonstruktion mukaisten ilmausten funktio siis tietyissä tapauksissa näyttäisi vastaavan kieltoverbillistä ilmausta, on ei-toivottavuuden ja kieliopillisen kiellon tai negaation käsitteet syytä pitää toisistaan erillään, sillä niillä ilmaistava kielteisyys on luonteeltaan erilaista. Esimerkiksi lauseessa *älä mene sinne* kieltoverbin *älä* avulla ilmaistu tekemättä jättäminen ('ei mennä') olisi tulkittava puhujan näkökulmasta toivottavaksi toiminnaksi, kun taas kieliopillisesti myönteinen *uskallakin mennä sinne* kuvaa tekemisen ('mennä') ei-toivottavana toimintana.⁴

1.2 Konstruktiot ja ironia kielteisen affektin ilmaisun keinoina

Tarkastelemaani uhkauskonstruktiota voi kielteisyytensä vuoksi luonnehtia yleisesti ottaen affektiseksi. Ochs ja Shieffelin (1989: 7) määrittelevät affektisuuden käsittävän paitsi tunteet myös erilaiset asenteet, jotka voivat kohdistua niin henkilöihin kuin tilanteisiinkin. Kielen affektisuudella puolestaan tarkoitetaan niitä kielen keinoja, joilla puhuja välittää tietoa asennoitumisestaan puhetilanteeseen, puheenaiheeseen ja puhekumppaniinsa (Varis 1998: 23; VISK § 1707).⁵ Affektisuutta ilmenee kielen eri

3. Vaikka viittaan tässä artikkelissa imperatiivimuotoisen verbin kuvaaman toiminnan ei-toivottavuuteen, ei-toivottavuus koskee luonnollisesti myös myönteisesti implikaatiivisten verbien infinitiivitäydennysten kuvaamaa toimintaa.

4. Ylipäänsä merkitysero näiden ilmausten välillä on kognitiivisen semantiikan yksi muoto – yksi merkitys -periaatteen mukainen (ks. Langacker 1988:10–11). Ks. ns. synonyymien merkityseroista myös Päiviö 2007, Sivonen 2002 ja Kuiri 2012: 30–31.

5. Affektisuuden ilmaiseminen tulee erottaa kielellisestä tunteiden ilmaisusta ja kuvaamisesta, jolloin esimerkiksi tunnetta tai tunnetilaa kuvaavaa tunnekausatiivilauseetta ei näin lueta kuuluvaksi affektisiin konstruktioihin (VISK § 1711). Ks. lisää tunteiden ilmaisun ja kuvaamisen eroista Kövecses 2000: 2–3.

tasoilla (ks. affektin ilmaisun erilaisista keinoista esim. Ochs & Shieffelin 1989; Reber 2012), ja useat tavalla tai toisella kielteisyyttä implikoivat konstruktiot ovat olleet myös suomen kielen tutkimuksen kohteena. V_{IMP}kin-alkuiselle uhkauskonstruktiolle hyviä vertailukohtia kielteisyyttä ilmaisevista konstruktioista tarjoavatkin esimerkiksi kieltoverbitön kieltokonstruktio, jossa kirosana tai adverbi *mitään* pitää kieltoverbin paikkaa (*mä mitään oo tehnyt*; ks. Kotilainen 2007), sekä A-infinitiivikonstruktio INF + *siinä sitten*, joka ilmaisee infinitiivin kuvaaman toiminnan olevan mahdotonta tai kohtuutonta suorittaa annetuissa olosuhteissa (ks. Visapää 2005, 2008). Myönnteisyyden suhde kielteisyteen tulee ilmi myös myönnyttelymuotiksi kutsutussa rakenteessa, jossa myönnyttelevä jakso (*voihan sitä niinkin sanoa*) implikoi kielteistä *mutta*-alkuista jatkolausetta (Niemi 2010). Kielteisyyttä ja ei-toivottavaa toimintaa kuvaa myös *mennä V-mAAn* -konstruktio (*johtajat menivät lakkauttamaan ohjelman*; ks. Sivonen 2016).

Aiemmin tutkituista kielteisyyttä ilmaisevista konstruktioista lähimmän vertailukohdan V_{IMP}kin-alkuiselle uhkauskonstruktiolle tarjoaa Hannele Forsbergin (2019) paheksuntaimperatiiviksi nimeämä lausekonstruktio (*pudotahan nyt se lapsi*), jossa paheksunta kohdistuu spesifisen puhuteltavan toimintaan ja joka kuvaa ei-toivottavaa toimintaa epäsuorasti tahattomien ei-toivottavien seurausten avulla. Paheksuntaimperatiivia ja uhkauskonstruktioita voikin pitää toistensa lähikonstruktioina, joille yhteistä on muun muassa imperatiivimodus, seurausten implikointi ja kielteinen affekti. Forsberg vertaa paheksuntaimperatiivia pA-partikkelilliseen uhkausrakenteeseen (– – *uskallapas häiritä meitä enempää...!* VISK § 1641), jonka tyyppilliseksi piirteiksi hän nimeää muun muassa jatkoa ennakoivan pA-partikkelin, *uskaltaa*-verbin sekä seurauksia esittelevän jatkolauseen. Rakenteet eroavat Forsbergin mukaan kuitenkin niissä käytettyjen liitepartikkeleiden osalta sekä siinä, että paheksuntaimperatiivi kohdistuu tavallisesti jo meneillään olevaan toimintaan, kun taas uhkausrakenteen viittaa tyyppillisemmin tulevaan toimintaan. (Forsberg 2019: 8–9, 28–29.) Huomionarvoista on kuitenkin, että jo yksinomaan uhkausrakenteessa ilmenee sisäistä variaatiota niin merkityksessä (toivottavaa ja ei-toivottavaa toimintaa kuvaavat variantit) kuin rakenteessa (rakenteessa esiintyvät eri liitepartikkelit ja verbit) siinä määrin, että sen tarkemmalle kuvaukselle on tarvetta. Tässä artikkelissa tarkastelenkin yksityiskohtaisemmin sitä, millaista kielteisyyttä ja millaista verbien variaatiota aiemmin varsin vähälle huomiolle jääneen kin-partikkelillisen uhkauskonstruktion edustumissa esiintyy.

Kielteisyyttä ilmaisevia kielen resursseja käsiteltäessä on hyvä huomioida, että myös ironia on tavallinen keino luoda kielteistä affektia. Ironian avulla puhuja voi hankaloittaa kanssakäymistä ja olla epäkohtelias mutta vaikuttaa pintapuolisesti kohteliaalta, jolloin ironisen ilmauksen sisältöä kuvaa yleisesti valheellisuus ja paikkansa pitämättömyys (Leech 1986 [1983]: 142–143). Ironia ilmeneekin keskustelussa usein Gricen maksiimien (määrä, laatu, yhtenäisyys, tapa) rikkomisena (ks. Grice 1975: 45–46, 53–54; Varis 1998: 129–131). Ironian suhde kielteisyteen ja keskustelun maksiimien rikkomiseen näkyy selvästi myös Toini Rahdun (2006) nimeämässä ironisen tulkinnan osatekijöissä eli ironian komponenteissa. Rahdun mukaan ironiselle ilmaukselle on tyyppillistä tavalla tai toisella 1) negatiivinen sanoma, joka on 2) tuottajan intention mukai-

nen ja jolla on jokin 3) kohde tai 4) uhri. Lisäksi ironisen viestin 5) esitystapa on monitulkintainen. (Mts. 46–48.) Ironian mukanaan tuoma kielteisyys, Rahdun sanoin negatiivisuus, vaikuttaa toisinaan myös siihen, tulkitaanko uhkauskonstruktion mukaisessa ilmauksessa kuvattu toiminta toivottavaksi vai ei-toivottavaksi. Uhkauskonstruktion suhdetta ironiaan käsittelem alaluvussa 3.3.

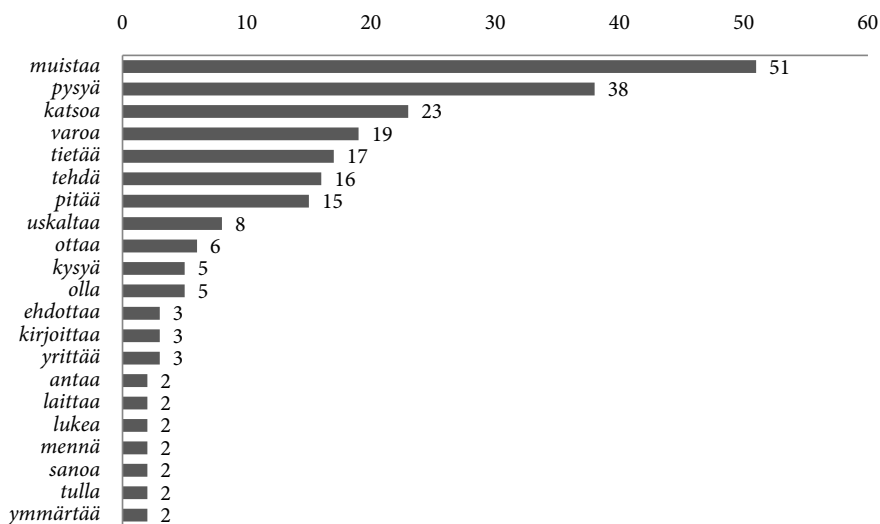
2 Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Aineisto, johon artikkelissa tehdyt havainnot pohjautuvat, on kerätty Kielipankin Suomi24-korpuksesta, joka sisältää verkkokeskusteluja Suomi24-keskustelupalstalta. Korpus valikoitui aineistolähteeksi kahdesta syystä. Ensiksikin se on morfologisesti annotoitu, minkä ansiosta aineistosta voi hakea imperatiivimuotoa konkordanssihauin. Toiseksi aineiston tekstilaji on affektisille ilmauksille otollinen. Puhetta mukailevassa keskusteluaineistossa subjektiivisten näkemysten ilmaiseminen ja siten myös affektisten ilmausten esiintyminen on todennäköisempää kuin esimerkiksi sanomalehtikorpuksissa (vrt. Visapää 2008: 59).

Korpuksesta keräämäni aineisto käsittää 260 V_{IMP} kin-alkuista tapausta välittömine konteksteineen.⁶ Käytin edistyneessä haussa hakulauseketta [word = ”*kin” & msd = ”*Imp.*” & lbound(sentence)], joka jättää aineiston ulkopuolelle tapaukset, joissa imperatiivi ei ole virkkeenalkuinen. Tällä haulalla sain karsittua pois virheellisesti annotoiduista tapauksista kieltokysymysten liitepartikkelilliset pääverbit (*Eikö olekin mukavaa?*), jotka ovat samanmuotoisia imperatiivimuotoisten verbien kanssa (*Olekin kunnolla!*). Rajasin tutkimukseni ulkopuolelle myös 3. persoonan tapaukset eli jussiivimuodot, sillä niiden käyttö ja sallimista implikoiva merkitys poikkeavat selvästi imperatiivin peruskäytöstä, käskystä (VISK § 1648, 1666; ks. imperatiivin muusta käytöstä esim. Yli-Vakkuri 1986: 212–221; Lauranto 2014). Niin ikään olen jättänyt pois monikon 1. persoonan esiintymät, sillä niiden merkitys on konventionaalistunut ja ne esiintyvät lähinnä seremoniaalisissa ja asiakielisissä fraaseissa (Yli-Vakkuri 1986: 212).

Kyseisin rajauksin ja hakulausekkein kerätty aineisto kattaa yhteensä 45 erilaista imperatiivimuotoista *kin*-partikkelin kanssa esiintyvää verbiä. Näistä 21 esiintyy aineistossani useammin kuin kerran, kun taas vain kerran esiintyviä verbejä on yhteensä 24. Kerran esiintyvät *hylätä, hävetä, kertoa, kiertää, koettaa, laukoa, muuttaa, muuttua, nuhdella, nukkua, nähdä, näyttää, oksentaa, oppia, ostaa, osua, paistaa, pyrkiä, pysytellä, rakentaa, syntyä, tajuta, tarvita ja unohtaa*. Kuvioon 1 (seur. sivulla) on puolestaan koottu useammin kuin kerran esiintyvät verbit sekä niiden lukumäärät.

6. Poimin ensin 250 ensimmäistä osumaa, mutta koska *yrittää*-verbi on havaintojeni mukaan muita aineistossa esiintyviä ei-toivottavaa toimintaa ilmaisevia tapauksia kompleksisempi, olen analyysini tueksi hakenut Suomi24-korpuksesta kaikki *yrittää*-verbilliset V_{IMP} kin-tapaukset, joita koko korpuksessa on yhteensä 13. Näin tarkastelussa olevan aineiston kokonaismäärä on kaikkiaan 260 tapausta (250 ensimmäistä osumaa + 10 *yrittää*-verbillistä esiintymää).

Kuvio 1.
Aineistossa useammin kuin kerran esiintyvät verbit lukumäärineen.

Kuviosta 1 käy ilmi, että aineistossa kolme yleisintä verbiä ovat *muistaa*, *pysyä* ja *katsoa*. On huomionarvoista, että mentaalista ja ei suoraan tahdonalaista toimintaa kuvaava *muistaa*-verbi (*muista* 'toimi niin, että muistat') on aineistoni verbeistä selvästi yleisin. *Muistaa*-verbin yleisyyttä selittänee epäsuoruuden ja affektisten kielenainesten taipumus esiintyä yhdessä, tässä tapauksessa siis *muistaa*-verbin taipumus esiintyä imperatiivimuodossa kielteisyyttä ilmaisevassa abstraktissa rakenteessa, uhkauskonstruktiossa (ks. kielteisten kielenainesten kasaantumisesta esim. Savijärvi 1984: 145–146).⁷

Muistaa-verbin tavoin useat muutkin aineiston imperatiivimuotoiset verbit ovat epäagentiivisia, ja monet verbit kuvaavat kielteistä toimintaa myös silloin, kun ne esiintyvät muussa kontekstissa kuin uhkauskonstruktion osana. Joukossa on esimerkiksi sellaisia verbejä, joiden käyttö kertoo kanssakäymisen jonkinlaisesta epäonnistumisesta (*hävetä* ja *nuhdella*) tai joiden kuvaama toiminta on onnistuneen vuorovaikutuksen kannalta tavallisesti vältettävää (esim. *oksentaa*, *hylätä*, *pysyä pois*; ks. kanssakäymistä edistäväistä ja haittaavista tekijöistä Brown & Levinson 1987 [1978]). Näiden verbien käyttö myönteisessä direktiivissä kannustaisi siis rikkomaan jotain yhteisössä yleisesti hyväksyttyä normia. Omanlaistaan kielteisyyttä ilmentävät myös aineistossa esiintyvät kielteisesti implikatiiviset verbit, jotka ilmaisevat tädenyksensä proposition pätemättömäksi (esim. *varoa*, *unohtaa*) (VISK § 1643). Sen sijaan kieltöhakuisiksi luokiteltavilla verbeillä on taipumus esiintyä yleensäkin pääasiassa tavalla tai toisella kielteisessä kontekstissa (Vilkuna 2000 [1996]: 262–264;

7. Yli-Vakkuri (1986: 213) huomauttaa imperatiivimuotoisen, *muistaa*-verbin tavoin mentaalisen ja ei-tahdonalaista toimintaa kuvaavan *tietää*-verbin olevan hyvin suosittu affektisissa huudahduksissa (*Mutta tiedäkin, että olet ajoissa lähtöpaikalla!*).

VISK § 1637), ja aineiston verbeistä esimerkiksi *uskaltaa* ja *unohtaa* lukeutuvat tähän ryhmään. Imperatiivimuodossa epäsuoraa toimintaa kuvaaviksi verbeiksi voidaan lukea *muistaa*-verbin (*muista* 'toimi niin, että muistat') ohella muutkin epäagentiiviset verbit, jotka eivät ilmaise suoraan tahdonalaista toimintaa mentaalisuutensa (*tietää*, *tajuta*, *ymmärtää*, *unohtaa*, *uskaltaa*) tai modaalisuutensa (*yrittää*, *uskaltaa*) vuoksi (ks. mentaaliverbeistä esim. P. Leino 1991: 166–167; Pajunen 2001: 309–319; modaali-verbien imperatiivimuodosta esim. Kiuru 1977: 98–99; Kangasniemi 1992: 312). Koska direktiivin mukaan toimiminen edellyttää kuulijalta päätöksen tekemistä ja tahdonalaisesti toimeen ryhtymistä, voidaan tällaisten imperatiivimuotoisten mentaali- ja modaaliverbien katsoa muodostavan epäsuoria ilmauksia, jotka ovat alttiita affektiselle tulkinnalle (vrt. Yli-Vakkuri 1986: 213; Forsberg 2019: 16–17). Verbien kielteisyyttä tarkasteltaessa tulee myös huomioida, että yksittäinen verbi voi kuulua useaanakin edellä mainittuun ryhmään. Esimerkiksi *uskaltaa*-verbiä kuvaa paitsi kieltöhakuisuus myös mentaalisuus ja modaalisuus (Kiuru 1977: 39).

Verbin leksikaaliseen merkitykseen sisältyvän kielteisyyden voi siis katsoa tuovan oman lisänsä uhkauskonstruktion uhkaa implikoivaan kielteiseen sävyyn. Koska tarkastelun kohteena on kuitenkin nimenomaan usean eri elementin muodostama kokonaisuus, nostan konstruktion eri osia käsittelevässä luvussa 4 lähempään tarkasteluun vain uhkauskonstruktion edustumissa selvästi muita useammin esiintyvät verbit sekä ne verbit, jotka esiintyvät ei-toivottavaa toimintaa kuvaavissa uhkauskonstruktion edustumissa. Jälkimmäisiin kuuluvat verbit *uskaltaa* ja *yrittää* sekä verbit, jotka esiintyvät aineistossa ironisessa kontekstissa.

Arvioidessani korpuksesta hakemieni tapausten kieliopillisen koodauksen eli annotoinnin oikeellisuutta olen tukeutunut tutkijan introspektioon eli natiivin kielenpuhujan kieli-intuitioon. Pelkän introspektion käyttöä tutkimusmetodinä on kritisoitu (ks. esim. Talmy 2003 [2000]: 5; Gibbs 2007: 3–5), ja perustelenkin havaintoni ensisijaisesti aineistoesimerkein, toisinaan myös parafraasi- ja kielioppitestein (ks. parafrasitesteistä esim. Sivonen 2002: 514–515; Västi 2012: 35–37). Parafraasi- ja kielioppitestiä avulla pyrin osoittamaan, mitkä konstruktion elementit ovat sen funktion toteutumisen kannalta välttämättömiä. Esimerkiksi parafrasissa *uskallakin* \approx *älä uskalla* imperatiivimuotoiseen *uskaltaa*-verbiin liittyvä *kin*-partikkeli on parafrasien toteutumisen kannalta välttämätön (*uskalla* \neq *älä uskalla*) ja siksi myös välttämätön osa *uskaltaa*-verbillistä ei-toivottavaa toimintaa kuvaavaa uhkauskonstruktiota. Edellä esitetystä parafrasissa kieltöverbillisen ilmauksen ja uhkauskonstruktion mukaisen ilmauksen funktio on sama: saada kuulija jättämään *uskaltaa*-verbin ja sen mahdollisen täydennyksen kuvaama teko tekemättä. $V_{IMP}kin$ -alkuisen uhkauskonstruktion mukaisten ilmausten ja niiden kieltöverbillisten parafrasien merkityksissä on kuitenkin sävyeroja, minkä vuoksi myös parafrasien käyttökontekstit voivat poiketa toisistaan.

Uhkauskonstruktion tarkastelu perustuu tässä artikkelissa kahtiajakoon, jonka olen tehnyt konstruktion $V_{IMP}kin$ -alkuisen lauseen kuvaaman toiminnan toivottavuuden perusteella. Seuraavassa luvussa kuvaan aluksi uhkauskonstruktion perusrakenteen, minkä jälkeen esittelen aineistoesimerkkien avulla, millaisissa tapauksissa konstruktion mukaiset ilmaukset kuvaavat toivottavaa toimintaa, milloin taas ei-toivottavaa.

Luvun lopussa otan tarkasteluun myös sellaiset uhkauskonstruktion mukaiset ilmaukset, jotka esiintyvät selvästi ironisessa kontekstissa.

3 Uhkaa implikoiva $V_{IMP}kin$ -alkuinen konstruktio eli uhkauskonstruktio

Nimitän tässä artikkelissa uhkauskonstruktioksi siis jaksoa, joka alkaa direktiivin ilmaisevalla $V_{IMP}kin$ -alkuisella lauseella. Tätä lausetta voi seurata jatkolause, jonka avulla ilmauksen esittäjä motivoi vastaanottajaa toimimaan (a) tai olemaan toimimatta (b) direktiivin edellyttämällä tavalla. Asetelmassa 1 on havainnollistettu uhkauskonstruktion perusrakenne.

Asetelma 1.

Uhkauskonstruktion rakennetyypit.

	a. Toivottavaa toimintaa kuvaava variantti	b. Ei-toivottavaa toimintaa kuvaava variantti
Uhkaa implikoiva $V_{IMP}kin$ + mahdolliset täydennykset	<i>Teekin työsi kunnolla</i>	<i>Uskallakin kommentoida jotain</i>
Motivoiva jatkolause, joka esittelee uhan	<i>tai laitan sut sossun jonoon.</i>	<i>ja se on läpsy ja pihalle.</i>

Asetelmassa 1 on kuvattu rivillä 1 uhkauskonstruktion ydin, joka muodostuu kieliopillisesti myönteisestä imperatiivimuotoisesta verbistä, siihen liittyvästä *kin*-partikkelista ja verbin mahdollisista täydennyksistä. Tähän osaan konstruktioita viitataan käsitteellä $V_{IMP}kin$ -alkuinen lause. Asetelman 1 mukaisesti $V_{IMP}kin$ -alkuista lausetta voi seurata motivoiva jatkolause, jossa kirjoittaja esittelee tarkemmin, millaisesta uhasta käsillä olevassa tilanteessa on kyse. Aineiston perusteella uhan tarkka kuvaaminen ei ole kuitenkaan aina tarpeellista, jolloin jatkolauseen voi jättää ilmaisemattakin. Se ei siis ole pakollinen osa konstruktioita. Huomionarvoista on, että tällöin uhka on kuitenkin implisiittisesti läsnä $V_{IMP}kin$ -alkuisessa lauseessa, joka näin siis muodostaa uhkauskonstruktion ytimen.

Edellä kuvatun uhkauskonstruktion esiintymät voidaan jakaa aineiston perusteella kahteen varianttiin: a) toivottavaa toimintaa kuvaavaan ja b) ei-toivottavaa toimintaa kuvaavaan uhkauskonstruktion. Se, onko uhkauskonstruktion $V_{IMP}kin$ -alkuisessa lauseessa kuvattu toiminta toivottavaa, määrittyy tässä ensisijaisesti ilmauksen esittäjän näkökulmasta, mutta on kuitenkin hyvä huomata, että implisiittisen tai spesifioidun uhan myötä $V_{IMP}kin$ -alkuisessa lauseessa esitetyn toiminnan voi katsoa näyttäytyvän myös vastaanottajalle vaihtoehtoista toimintatapaa kannatettavampana. Toivottavuus tai ei-toivottavuus näkyy eroina myös motivoivissa jatkolauseissa – toisin sanoen siinä, esitteleekö jatkolause toivottavan toiminnan toteutumattomuudesta aiheutuvat epätoivottavat seuraukset vai ei-toivottavan toiminnan toteutumisesta aiheutuvat ikävät seuraukset.

Seuraavaksi esittelen toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktiovariantin rakenteen (alaluku 3.1); tämän jälkeen käsittelen ei-toivottavaa toimintaa kuvaava-

vaa uhkauskonstruktiovarianttia (alaluku 3.2). Luvun loppuksi (3.3) tarkastelen vielä aineistoesimerkkien avulla konstruktion suhdetta ironiaan.

3.1 Toivottavaa toimintaa kuvaava uhkauskonstruktiovariantti

Uhkauskonstruktion toivottavaa toimintaa kuvaavassa variantissa on toivottavaa toimintaa kuvaava $V_{IMP}kin$ -alkuinen lause, jota seuraa tyypillisesti motivoiva jatkolause. Lauseiden välisenä konnektorina voi toimia partikkeli *tai*. Asetelma 2 kuvaa toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion rakennetta.

Asetelma 2.

Toivottavaa toimintaa kuvaava uhkauskonstruktio.

1. Lauseenalkuinen $V_{IMP}kin$ + mahdolliset täydennykset	<i>Teekin työsi kunnolla</i>
2. Lauseita yhdistävä vaihtoehtoa implikoiva konnektori + kielteisen vaihtoehdon (toiminnan toteutumattomuuden seuraukset) esittelevä lause	<i>tai laitan sut sossun jonoon.</i>

Asetelman 2 mukaisesti toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion muodostava jakso alkaa siis imperatiivimuotoisella *kin*-partikkelillisellä verbillä ja sen mahdollisilla täydennyksillä (rivi 1). Tämän jälkeen konstruktion mukainen ilmaus voi jatkaa vaihtoehtoa implikoivalla konnektorilla, joka aloittaa $V_{IMP}kin$ -alkuisen lauseen kuvaaman toiminnan toteutumattomuudesta koituvia kielteisiä seurauksia esittelevän lauseen (rivi 2). Seuraavat esimerkit noudattavat toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion rakennetta:

- (1) Teekin työsi kunnolla, tai laitan sut sossun jonoon!
- (2) Pysykin erossa minusta, jos kerran vihaajaksi luokittelet minut tai soitan poliisit.

Esimerkeissä 1–2 *tai*-lause esittelee uhan eli $V_{IMP}kin$ -alkuisessa lauseessa kuvatun toiminnan tekemättä jättämisen seurauksen. Kyseisissä esimerkeissä jatkolauseiden sisältö 'laittaa sossun jonoon' ja 'soittaa poliisit' on lisäksi tulkittava kuulijan kannalta kielteiseksi. Jatkolauseessa esitellyt, tekemättä jättämisestä koituvat ikävät seuraukset motivoivatkin kuulijaa toimimaan $V_{IMP}kin$ -alkuisessa lauseessa kuvatulla tavalla eli esimerkissä 1 tekemään työn kunnolla ja esimerkissä 2 pysymään erossa ilmauksen esittäjästä.

Konstruktioiden luonteeseen kuuluu, että vakioisten osien ohella niiden jotkin leksikaaliset osat voivat vaihdella tietyin ehdoin (ks. esim. Goldberg 1995: 9–10, 120; J. Leino 2010: 74). Niinpä myös toivottavaa toimintaa kuvaava uhkauskonstruktio sallii edustumisissaan niin imperatiivimuotoisen verbin kuin motivoivien jatkolauseitten variaatiota. Toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion esiintymissä on erilaisia imperatiivimuotoisia verbileksemejä, ja suurin osa luvussa 2 esitellyistä verbeistä esiintyy aineistossa juuri toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion mukaisissa ilmauksissa (verbeistä tarkemmin alaluvussa 4.2). Verbin leksikaalisen vaihtelun

lisäksi myös uhan esittelevä jatkolause voi toteutua konstruktion edustumissa eri tavoin. Esimerkeissä 1–2 käytetyn *tai*-alkuisen lauseen lisäksi jatkolause voi olla muun muassa *että*- ja *muuten*-alkuinen:

- (3) Varokaakin tekemästä lumiukkoja *ettei joku – – vihastu – –*.
- (4) Muistakin, ettei sitä kahvia ole lupa ryyssää pannutolkulla! *Muuten jää ne torkut nukkumatta*.

Esimerkeissä 1–4 jatkolauseen tehtävä on siis eksplisiittisesti esitellä ja spesifioida uhka, joka häilyy $V_{IMP}kin$ -alkuisessa lauseessa kuvatun toivottavan toiminnan taustalla. Toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion kielteisyyden tarkastelun kannalta on kuitenkin keskeistä, ettei eksplisiittinen jatkolause ole $V_{IMP}kin$ -alkuisen lauseen aloittaman jakson uhkaavan sävyn ehdoton edellytys (vrt. Carlson 1993: 88). Aineistosta löytyy uhkauskonstruktion mukaisia ilmauksia, joissa jatkolauseetta ei ole, mutta joista välittyy tästä huolimatta uhka:

- (5) *Katsokin, ettet usko sen valheita*.

Esimerkkiä 5 voisi luontevasti jatkaa esimerkiksi *tai*-konjunktiolla ja jatkoa implikoi-valla kolmella pisteellä: *Katsokin, ettet usko sen valheita, tai...* (ks. kolmesta pisteestä ja affektista Koivisto 2013). Uhan esittelevän jatkolauseen luontevuus ja jopa odotuksen-mukaisuus osoittanevat uhan implikoinnin olevan olennainen osa jo yksinomaan konstruktion ytimen, $V_{IMP}kin$ -alkuisen lauseen merkitystä. Samalla tavoin myös Niem-nen tutkiman erimielisyyttä enteilevän myönnytysrakenteen voi tulkita enteilevän *mutta*-alkuista, myönnyttelyn kumoavaa ilmausta ilman eksplisiittistä jatkoakin. Nie-men (2010: 197) mukaan kielessä on rakenteeltaan vakiintuneita myönnytysrakenteita (esim. *Voihan sitä niinkin sanoa*), jotka implikoivat vahvasti jäljessään seuraavaa, kont-rastivoivaa *mutta*-alkuista ilmausta. Toisinaan myönnyttelyn kumoava kontrasti on ekspli-siittisesti ilmaistu, mutta joskus sen eksplisiittinen esittäminen ei ole tarpeellista. Näin on esimerkiksi silloin, jos myönnytys kohdistuu selvästi kyseenalaiseksi hahmottuvaan asiaan. (Mas. 206–207; ks. myönnyttelevästä rakenteesta myös Juvonen 2010.) Uhkaus-konstruktion mukaisessa esimerkissä 5 uhan spesifioiminen ja vastaanottajan motivoi-minen jatkolauseen avulla ei ole tarpeellista, sillä ilmauksen esittäjän tavoite (*ettet usko sen valheita*) on epäilemättä myös vastaanottajan edun mukainen. Tällöin jo yksinomaan painokkaan $V_{IMP}kin$ -alkuisen lauseen implikoima uhka – eli mahdollisuus, että tavoite voi ilman tietoista ponnistelua jäädä toteutumatta – motivoi vastaanottajaa riittävästi.

Verbien ja jatkolauseiden eroista huolimatta kaikkia edellä esitettyjä esimerkkejä yhdistää siis se, että uhka, implisiittinen tai jatkolauseessa spesifioitu, on $V_{IMP}kin$ -alkuisessa lauseessa esitetyn toiminnan tekemättä jättämisen seuraus. Olennaista on myös, että toivottavaa toimintaa kuvaavassa uhkauskonstruktiossa tämä seuraus on tulkittava vastaanottajan kannalta ikäväksi. Se, millaisena jatkolauseen sisältö esite-tään, on yksi keskeinen ero verrattuna ei-toivottavaa toimintaa kuvaavaan uhkaus-konstruktion varianttiin, jonka esittely on vuorossa seuraavaksi.

3.2 Ei-toivottavaa toimintaa kuvaava uhkauskonstruktiovariantti

Uhkauskonstruktion toisessa variantissa $V_{IMP}kin$ -alkuisen lauseen kuvaama toiminta on kielipiillisestä myönteisyydestään huolimatta ei-toivottavaa. Mahdollinen jatkolause esittelee $V_{IMP}kin$ -alkuisen lauseen kuvaaman toiminnan toteutumisesta aiheutuvia ikäviä seurauksia. Asetelma 3 havainnollistaa ei-toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion rakennetta.

Asetelma 3.

Ei-toivottavaa toimintaa kuvaava uhkauskonstruktio.

1. Uhkaa implikoiva lauseenalkuinen $V_{IMP}kin$ + mahdolliset täydennykset	<i>Uskallakin kommentoida jotain</i>
2. Lauseita yhdistävä seurauksia implikoiva konnektori + kiel- teisen seurauksen esittelevä lause	<i>ja se on läpsy ja pihalle</i>

Asetelman 3 mukaisessa ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa uhkauskonstruktiossa $V_{IMP}kin$ -alkuinen lause esittelee ei-toivottavan toiminnan (rivi 1). Uhkauskonstruktion mukaisesti tätä lausetta voi seurata motivoiva jatkolause, joka tässä variantissa esittelee ei-toivottavan toiminnan toteutumisesta aiheutuvat kielteiset seuraukset (rivi 2). Usein nämä seuraukset esitellään *niin*-alkuisella lauseella esimerkkien 6–7 tavoin, mutta $V_{IMP}kin$ -alkuista lausetta ja jatkolausetta voi yhdistää myös esimerkiksi kausaalisuhdetta ilmaiseva *ja*-konjunktio, kuten esimerkissä 8.

- (6) Uskallakin sanoa mua noobiksi *niin* alkaa pärisee sunkin pöntössä..
- (7) Yritäkin vallata takaisin Suomi Ruotsin yhteyteen *niin* Suomi taistelee svekko saatanaa vastaan viimeiseen mieheen asti.
- (8) Uskallakin kommentoida jotain *ja* se on läpsy ja pihalle.

Esimerkeissä 6–8 verbin $V_{IMP}kin$ ja sen täydennysten kuvaama toiminta on tulkittava ei-toivottavaksi. Esimerkissä 6 *niin*-partikkeli liittyy ikävät seuraukset (*alkaa pärisee sunkin pöntössä*) imperatiivialkuisessa lauseessa kuvattuun toimintaan (*Uskallakin sanoa mua noobiksi*). Esimerkissä 7 puolestaan annetaan ymmärtää, että imperatiivialkuisessa lauseessa kuvatulla toiminnalla (*Yritäkin vallata*) on epätoivottavat seuraukset, jotka esimerkin 6 tavoin spesifoidaan *niin*-alkuisessa jatkolauseessa (*Suomi taistelee svekko saatanaa vastaan viimeiseen mieheen asti*). Esimerkissä 8 sen sijaan esille tuodut ikävät seuraukset (*läpsy ja pihalle*) kytketään edelliseen lauseeseen (*Uskallakin kommentoida*) kausaalisuhdetta ilmaisevan *ja*-konjunktion avulla (ks. *ja*-konjunktion monifunktioisuudesta Kalliokoski 1989: 181–182).

Motivoivan jatkolauseen suhde $V_{IMP}kin$ -alkuiseen lauseeseen voidaan myös jättää lukijan pääteltäväksi. Tällöin lauseiden välissä ei ole niiden kuvaamien asiointilojen välistä suhdetta ilmaisevaa konnektoria:

- (9) Yritäkin selittää niille ratkaisua, eivät ne halua kuulla.

Yrittämisen kannattamattomuuden esimerkissä 9 vahvistaa V_{IMP} kin-alkuisen lausetta seuraava ja sen kuvaaman toiminnan turhuutta osoittava, selitykseksi tulkittava konnektoriton lause *eivät ne halua kuulla*. V_{IMP} kin-alkuisessa lauseessa kuvattu toiminta näyttäytyy näin turhuutensa vuoksi kannattamattomana, ja toiminnan toteutumisen ei-toivottavana seurauksena, eräänlaisena uhkana, voidaan tässä tapauksessa pitää tavoitteen eteen tehtyä turhaa työtä. Tässä esimerkissä konstruktio muistuttaakin käytöltään A-infinitiivikonstruktiota (INF + *siinä sitten*) ja sen imperatiivillista vastinetta (IMP + *siinä sitten*), joilla uhkauksen sijaan kuvataan toiminnan kohtuuttomuutta ja mahdottomuutta (ks. Visapää 2005: 86–95; 2008: 40–41).

Ei-toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion esiintymissä seurauksia ei siis esimerkin 9 tavoin ole aina tarpeen eksplisiittisesti esitellä. Myös esimerkeissä 10–11 kirjoittaja on jättänyt uhan spesifioimatta.

- (10) Yritäkin väittää että WTC:ssä ei ollut pommeja.

- (11) Yritäkin väittää, ettet kaipaa minua.

Näissä esimerkeissä *että*-lause esittelee väitteen sisältöä, eikä se siis toimi niissä selityksenä tai ei-toivottavia seurauksia esittelevänä lauseena. Esimerkit 10–11 vastaavat siis rakenteeltaan asetelman 3 riviä 1. Väitteiden sisältöä, pommien olemassaolon tai kaipaamisen kieltämistä, ei voi myöskään pitää näissä tapauksissa yksiselitteisesti merkitykseltään myönteisenä tai kielteisenä. Yhteistä näiden esimerkkien väitteen sisältöä esitteleville *että*-lauseille on kuitenkin se, että niissä predikaatti on kieltomuodossa eli ilmauksella pyritään kumoamaan jokin vallalla oleva käsitys ('WTC:ssä oli pommeja' / 'sinä kaipaat minua').⁸ Nämä ei-toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion edustumat voisikin esittää myös kieltoverbillisinä niiden funktion juuri muuttumatta: *Älä yritäkään väittää, että WTC:ssä ei ollut pommeja* / *Älä yritäkään väittää, ettet kaipaa minua*.

Vaikka uhkaa ei jatkolauseessa spesifioitaisi, on ikävien seurausten uhka implisiittisesti läsnä jo yksinomaan V_{IMP} kin-alkuisessa lauseessa. Konstruktion mukaisissa ilmauksissa motivoiva jatkolause on kuitenkin odotuksenmukainen, jolloin jatkolauseesta ja siinä esitetystä uhasta eli ikävistä seurauksista voidaan vihjata kolmella tai useammalla pisteellä:

- (12) Uskallakin koskaan irvailla minulle tuollaisesta asiasta...

Esimerkissä 12 huomio kiinnittyy myös kielteisesti polaariseen *koskaan*-adverbiin, jonka esiintyminen kyseisessä ilmauksessa kertoo ei-toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion muodostavan kielteisille kielenaineksille suotuisan kontekstin. Ei-

8. Miestamon (2009: 209) mukaan sisäinen kieltö ilmentää myönteisen vastineensa tavoin aina referentin olemassaolon, vaikka esittää sen kyseisessä tilanteessa valheelliseksi väitteeksi.

toivottavaa toimintaa kuvaavaa uhkauskonstruktiota voikin kieltohakuisille elementeille suotuisana kontekstina verrata epätodennäköisyyttä implikoivan *tuskin*-adverbin luomaan kielteiseen kontekstiin. Indikatiivilauseessa *tuskin* voi kerätä seuraansa erilaisia kielteisesti polaarisia kielenaineiksia, minkä seurauksena *tuskin*-adverbin sisältävä ilmaus lähestyy funktioltaan kieltoverbillistä ilmausta (*tästä tuskin tulee mitään* ≈ *ei tästä mitään tule*). (Hakulinen & Karlsson 1979: 266; Kangasniemi 1992: 189–190; Varis 1998:186.) Samalla tapaa uhkauskonstruktiokin luo kieliopillista kieltoa muistuttavan ja kielteisille kielenaineiksille suotuisan kontekstin. Onkin hyvä huomioida, että esimerkiksi 12 *koskaan*-adverbi ei ole uhkauskonstruktion mukaisen ilmauksen kieltoa vastaavan funktion keskeisin osatekijä samalla tavoin kuin esimerkiksi Kotilaisen tutkimassa kieltoverbittömässä konstruktiossa esiintyvä kielteisesti polaariset *mitään*-pronomini, jolle Kotilainen (2007: 119–132, 134) on hahmotellut kehityskulkua suomen kielen uudeksi kieltoosanaksi. Sen sijaan uhkauskonstruktion mukainen *uskal-lakin* rinnastuu sekä *tuskin*-adverbiin että kieliopillistuneeseen *mitään*-pronominiin kieltohakuisille aineiksille suotuisan kontekstin luojana ja eräänlaisena kieltoverbin korvaajana.

Uhkaa implikoiva ja ei-toivottavaa toimintaa kuvaava uhkauskonstruktio voidaan funktionsa vuoksi siis rinnastaa kieltoverbillisiin imperatiivilauseisiin, jotka ilmaisevat monissa tilanteissa äärimmäisen vahvan toimintarajoitteen (Lauranto 2014: 163). Tämän vuoksi uhkauskonstruktion mukaista toimintarajoitetta käyttäessään kirjoittaja saattaa merkitä mahdollisen odotustenvastaisen leikillisen sävyn näkyviin myönteistä tunnetta ilmaisevan hymiön avulla:

- (13) Yrittäkääkin valistaa lastani tollasella, niin tinttaan ja kovin =)

Hymiöiden tapaiset tulkintavihjeet ovat merkityksellisiä myös tavanomaisesti affektiltaan kielteisten paheksuntaimperatiivitapausten leikillisessä käytössä (Forsberg 2019: 14, 24) samoin kuin Kotilaisen (2002: 199) tarkastelemissa chat-keskusteluissa, joissa keskustelijat joutuivat ilmaisemaan ei-kielelliset viestinsä pienin, lähinnä ilmeitä esittävin kuvin (ks. myös Kotilainen 2007: 75–76).

Edellä esitettyjen *uskaltaa*- ja *yrittää*-verbillisten aineistoesimerkkien 6–13 perusteella ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa uhkauskonstruktiossa uhka on usein esitelty *niin*-lauseessa tai siihen rinnastettavassa seurausta esittelevässä lauseessa. Aina ei ole kuitenkaan yksiselitteistä, kuvaako uhkauskonstruktion mukainen ilmaus toivottavaa vai ei-toivottavaa toimintaa, mitä havainnollistaa seuraava esimerkki.

- (14) – – Sora piti kylmänviileästi katseensa Bairussa. ”Taas niin hiljaista tyttöä vai? Kyllä minulla on keinoni saada tuollaiset huonosti käyttäytyvät tyttöset puhumaan. *Yritäkin liikkua, tai saat luodin jalkaasi*.” Bauri käveli Soran luo ja tarttui tämän paksuun mustaan tukkaan ja nosti häntä ylemmäs. – –

Esimerkissä 14 ilmaus *Yritäkin liikkua, tai saat luodin jalkaasi* noudattaa toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion rakennetta esittämällä *tai*-konjunktion avulla kielteisen tapahtuman (*saat luodin jalkaasi*) vaihtoehtona imperatiivilauseen

esittämän toiminnan (*Yritäkin liikkua*) toteutumiselle. Mahdotonta ei kuitenkaan ole, että toiminta 'liikkumisen yrittäminen' voitaisiin ymmärtää kontekstissaan myös ei-toivottavaksi. *Yrittää*-verbin taipumus esiintyä ei-toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion mukaisissa ilmauksissa voikin ohjata tulkitsemaan sisällöltään kielteisen *tai*-alkuisen jatkolauseen *niin*-lauseen tapaan toiminnan toteutumisen ikäviä seurauksia esittelevänä lauseena. Näin ei-toivottavaa toimintaa kuvaavan $V_{IMP}kin$ -alkuisen lauseen, konstruktion ytimen, voi katsoa ohjaavan jatkolauseen tulkintaa, ei toisin päin.

Esimerkkien 6–14 perusteella ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa uhkauskonstruktiossa esiintyy siis tyypillisesti imperatiivimuotoinen *uskaltaa*- tai *yrittää*-verbi. Uhkauskonstruktion mukaisissa ilmauksissa voi kuitenkin esiintyä muitakin imperatiivimuotoisia verbejä, jotka yhdessä erilaisten ironiaa luovien elementtien kanssa kääntävät ilmauksen tulkinnan ei-toivottavaksi. Seuraavassa alaluvussa käsittelem sellaisia aineistossa esiintyviä tapauksia, joissa ironian vaikutus uhkauskonstruktion $V_{IMP}kin$ -alkuisen lauseen kuvaaman toiminnan toivottavuuteen on ilmeinen.

3.3 Uhkauskonstruktio ja ironia

Ironisen tulkinnan kautta lähestulkoon mikä tahansa verbi täydennyksineen voi kuvata ei-toivottavaa toimintaa, vaikka verbin kuvaama toiminta olisi kontekstista erillään tarkasteltuna yleisesti hyväksyttävää tai neutraalia. Joskus myös affektiltaan kielteisten verbien kuvaama toiminta voidaan tulkita imperatiivilauseissa suositeltavaksi, jos konteksti ohjaa tällaiseen tulkintaan.⁹ Kun kyse on neutraalia tai yleisesti hyväksyttävää toimintaa kuvaavasta imperatiivimuotoisesta verbistä, voidaan esimerkiksi ironisin ääri-ilmauksin osoittaa, että verbin kuvaama toiminta on tosiasiassa ei-toivottavaa. Rahdun (2006: 25) mukaan minkä tahansa kielellisen viestin vastaanottajalla on pyrkimys kokea viesti koherenttina eli järkeistää se suhteessa muuhun kontekstiin, ja toisinaan ironinen tulkinta onkin ainoa keino saada ilmaus sidottua mielekkäällä tavalla kontekstiinsa. Ironian tulkintaan vaikuttaa siis konteksti eli se, miten odotustenvastainen ilmaus on kontekstissaan, kuten myös se, miten odotuksenmukaiseksi ironinen ilmaus tällaisessa tilanteessa osoittautuu (mts. 209–212, 216).

Aineistossani uhkauskonstruktiossa ilmenevää ironiaa ei paljasta aina yksinomaan imperatiivimuotoinen verbi, vaan toisinaan ironiseen tulkintaan ohjaavat $V_{IMP}kin$ -alkuisen lauseen muu sisältö, motivoiva jatkolause ja konstruktion esiintymän taustalla vaikuttava laajempi konteksti. Esimerkiksi *kysyä*-verbi on merkitykseltään varsin neutraali, mutta seuraavassa aineistoesimerkissä kysyminen on perusteltua tulkita ei-toivottavaksi toiminnaksi:

- (15) Kyllä melkosii k.....tä on lähes koko sakki. Keuhkoveritulppani jätettiin hoitamatta. Kardiologi haukkui hulluksi, kun en pystynyt polkemaan rasisus-

9. Tässä tarkasteltava konteksti on konstruktion mukaisen ilmauksen välitön tekstiympäristö.

testissä. No massiivinen tulppa keuhkossa, onkohan kukaan tuossa tilassa pystynyt viemään räsitus ekg loppuun. *Kysykin kumpi meistä se hullu on.*

Esimerkissä 15 kysymisen sisältöä esittelevä sivulause *kumpi meistä se hullu on* tekee kehotuksesta näennäisen, sillä olisi vuorovaikutuksen kannalta ongelmallista, jos puhekumppani tätä kysymällä kyseenalaistaisi kehotuksen esittäjän mielenterveyden. Tämän lisäksi edeltävä konteksti antaa ymmärtää, että kysymyksen vastauksen tulisi olla kuulijalle ilmiselvä, jolloin imperatiivimuotoisen *kysyä*-verbin kuvaama toiminta on tässä tapauksessa suotuisan kanssakäymisen osalta paitsi ongelmallista myös turhaa. Ilmaus on siis kontekstissaan inkoherentti vaikkakin ilmeisesti intentionaalinen. Tästä syystä *Kysykin kumpi meistä se hullu on* kääntyy vastaanottajan koherenssia hakevassa tulkinnassa funktioltaan kielloksi 'älä edes kysy, kumpi meistä se hullu on'. Niin ikään esimerkit 16–18 on tulkittava kieliopillisesta myönteisyydestään huolimatta kuvaamansa toiminnan toivottavuuden kumoaviksi:

- (16) Varokin sitten ettet välillä vahingossakaan vaikuta liian pirteältä – –!
- (17) Muistakaakin varoa liikaa innokkuutta kaikessa.
- (18) Kun tekee YHDEN AINOAN VIRHELIIKKEEN niin jo loksahaa diagnoosi. Ja nyt kun näkevät terveystieteessä mun diagnoosin, niin kyllä sen huomaa, että ei mua enää oteta tosissaan. Olen diagnoosin uhri. *Varokaakin tekemästä yhtä ainutta virhettä elämässänne*, jos ette ole täydellisiä joka ikinen päivä niin olette sairaita.

Esimerkkien 16–18 konstruktion mukaisten ilmausten tulkintaa ohjaa liioittelu (*vahingossakaan, liian pirteältä, liikaa innokkuutta kaikessa, yhtä ainutta*), jonka myötä ilmaukset on syytä tulkita ironisiksi ääri-ilmauksiksi, joissa positiivinen ominaisuus (*pirteä*) tai asia (*innokkuus*) tai ihmiselämään normaalisti kuuluva satunnainen virheiden tekeminen asetetaan kielteisesti implikaatiivisen *varoa*-verbin avulla vältettäväksi. Positiiviset adjektiivit, kuten esimerkin 16 *pirteä*, ovatkin usein hyvin alttiita ironiselle tulkinnalle (Rahtu 2006: 54). Myös konstruktion mukaista ilmausta edeltävä konteksti vaikuttaa tulkintaan, kuten esimerkissä 18, jossa kirjoittaja kokee tullessaan väärin ymmärretyksi tekemänsä virheen vuoksi. Koherenssiin pyrkivän tulkinnan kautta esimerkin 18 ilmauksen esittäjä näyttäytyy näin tosiasiasa satunnaisia virheitä hyväksyvänä. Oman lisänsä ilmauksiin tuo *kin*-liitepartikkeli, joka ääripäätä kuvaavassa merkityksessään 'edes' tai 'ei edes' luo ilmauksiin inkoherenttiutta vahvistavaa liioittelua (*kin*-partikkelista lisää luvussa 4.3).

Lukijan pyrkimys koherenssiin vaikuttaa myös siihen, millaisena *kin*-partikkelillisen kieltohakuisen verbin kuvaama toiminta imperatiivimuodossa näyttäytyy. Esimerkiksi kieltohakuisen *unohtaa*-verbin kuvaama toiminta on useissa tilanteissa ei-toivottavaa, minkä vuoksi *unohtaa*-verbi on luonnollista esittää kieltoverbillisessä imperatiivilauseessa. Unohtettavan asian luonne kuitenkin ratkaisee sen, onko unohtaminen kieliopillisesti myönteisessä lauseessa toivottavaa vai ei.

- (19) Unohtakaakin opettajat nyt kerrankin omahyväinen ammattiyhteisyys ym. keskinäinen kauna.

Esimerkissä 19 unohtaminen on toivottavaa, sillä unohdettavaksi esitetyt asiat *omahyväinen ammattiyhteisyys* ja *keskinäinen kauna* ovat affektiselta merkitykseltään kielteisiä. *Unohtaa*-verbin tavoin toivottavaa toimintaa kuvaa myös aineistossa kerran esiintyvä verbi *hylätä*, jonka avulla V_{IMP} *kin*-alkuisessa lauseessa ilmaistaan luopuminen merkitykseltään kielteisistä asioista, valheesta ja vääryydestä:

- (20) Hylätkääkin siis kaikkalainen valhe ja vääryys elämästänne.

Sen sijaan merkitykseltään myönteisen asian unohtamiseen tai hylkäämiseen kehoitavissa ilmauksissa sekä *unohtaa* että *hylätä* vaikuttaisivat kuvaavan ei-toivottavaa toimintaa *uskaltaa*-verbin tavoin (esim. *Hylkääkin totuus ja oikeudenmukaisuus*). Kieltohakuiset verbit *unohtaa* ja *hylätä* luovatkin myönteiseen imperatiivilauseeseen helposti kielteisen ironisen sävyn, jos niiden kieltohakuisuutta ei kumota erilaisilla affektiselta merkitykseltään kielteisillä täydennyksillä. Vastaavasti kieltohakuisen ja affektiltään kielteisen imperatiivimuotoisen verbin kuvaama prosessi voi olla toivottavaa, jos sillä tavoin päästään eroon jostain ikävästä asiasta, kuten esimerkeissä 19–20. Näin kaksinkertainen kielteisyys saa aikaan myönteisyyden. Vastaavanlaista kielteisyyden kumoutumista on havaittavissa yleisemminkin verbi-ilmauksissa, joihin on kasaantunut useita kielteisiä kielenaineiksia. Esimerkiksi Jutta Salminen (2017: 21–22) on havainnut kieltoverbin kumoavan polaarisesti kaksihakmoitteisen *epäillä*-verbin mahdollisen kieltosuuntaisuuden (ei epäillä, että jotain ei ole' = 'arvella, että jotakin on'; ks. myös Salminen 2020: 1–3).

Raja ironisten tapausten (esim. 15–18) ja edellisessä luvussa esiteltyjen *uskaltaa*- ja *yrittää*-verbillisten ei-toivottavaa toimintaa kuvaavien tapausten välillä on varsin häilyvä. Selvin ero tapausten välillä näkyy verbien frekvensseissä ja vakiintuneisuudessa. Katson aineiston perusteella ei-toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion selvimmiksi esiintymiksi ne tapaukset, joissa on *uskaltaa*- tai *yrittää*-verbi. Ne molemmat esiintyvät tässä konstruktion variantissa useammin kuin yhden kerran. Lisäksi näissä *uskaltaa*- ja *yrittää*-verbillisissä tapauksissa konstruktion mukaisen *kin*-partikkelin puuttuminen mahdollistaisi V_{IMP} *kin*-alkuisessa lauseessa esitetyn toiminnan tulkitsemisen toivottavaksi (esim. *Uskallakin kommentoida tähän* 'älä kommentoi' vs. *Uskalla kommentoida tähän* 'kommentoi') toisin kuin varoittavissa ironisissa tapauksissa, joissa *kin*-partikkeli ei ole toiminnan toivottavuuden tulkinnan kannalta yhtä olennainen (esim. *Varokin ~ Varo sitten ettet välillä vahingossakaan vaikuta liian pirteältä* – *–!* 'pirteyttä ei pitäisi olla tarpeen varoa'). Voidaan kuitenkin ajatella, että ilmauksen lukeminen ei-toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion esiintymäksi ei sulje pois sitä, etteikö ilmaus voisi sisältää myös selviä ironisia elementtejä. Uhkaa implikoivana kielteisenä kontekstina uhkauskonstruktio voikin vetää puoleensa inkohereensia luovia ironisia elementtejä, siinä missä se kutsuu muitakin kielteisiä kielenaineiksia. (Ks. ironian odotuksenmukaisista esiintymiskonteksteista Rahtu 2006: 210–211.)

4 Uhkauskonstruktion eri osien vaikutus kielteisyyteen

Uhkauskonstruktion ja sen eri varianttien merkitystä tarkasteltaessa vastaan tulee vääjäämättä konstruktion eri osatekijöiden – direktiivisyyden, imperatiivimuotoisen verbin, *kin*-partikkelin ja mahdollisen jatkolauseen – vaikutus tavalla tai toisella paitsi ilmauksen kielteisyyteen myös sen modaalisuuteen. Modaalisuuden voikin nähdä eräänlaisena kielteisyyden mahdollistajana ja perustana kielteisyyttä implikoivaa ilmausta rakennettaessa. Tässä luvussa tarkastelen yleisesti direktiivisyyden, imperatiivimuotoisen verbin leksikaalisen variaation ja *kin*-partikkelin sekä näiden käsitteilyn yhteydessä myös motivoivan jatkolauseen vaikutusta uhkauskonstruktion mukaisen ilmauksen modaalisuuteen ja kielteisyyteen.

4.1 Imperatiivi ja direktiivisyys

Imperatiivi on jo direktiivinä modaalinen. Se, että toimintaa pyritään jollain tavoin ohjaamaan, edellyttää, että toisellakin tapaa olisi mahdollista toimia – muutenhan ohjailu olisi turhaa. Imperatiivimuoduksen käyttö edustaakin deonttista modaalisuutta, ja imperatiivin esittämä velvoite tai lupa on aina lähtöisin tilanteesta eli ilmauksen esittäjästä (VISK § 1591). Direktiivin esittäjän tavoitteen toteutumisen tiellä ovat kuitenkin kaikki muut vaihtoehdot, joiden mukaan puhuteltavan olisi myös mahdollista toimia. Motivoivan jatkolauseen eli uhkauskonstruktiossa ilmaistujen ikävien seurausten avulla direktiivin esittäjä pyrkii kuitenkin estämään muiden vaihtoehtojen toteutumisen. Erityisesti juuri tällaisissa yhdyslausekonteksteissa imperatiivilauseet ilmaisevat selvästi ehdollisuutta ja vastaavat monessa suhteessa *jos*-alkuista sivulauseetta (*ottakaa minut mukaan, niin saatte luotettavan turvamiehen*, 'jos otatte minut mukaan, niin saatte luotettavan turvamiehen'). (VISK § 1591.) Näin paitsi imperatiivimuodus myös mahdollinen jatkolause ovat merkittäviä uhkauskonstruktion modaalisuutta tarkasteltaessa. Modaalisuuden ohella uhkauskonstruktion kielteisyyden tarkastelun kannalta on olennaista se, että käskyjen käyttöön ylipäänsä liittyy omanlaistaan kielteisyyttä. Käskynä toimiva imperatiivilause ilmaiseekin tavallisesti kasvoja uhkaavan (ks. Brown & Levinson 1987 [1978]) toimintakehotuksen, jossa ilmaistu toiminta ei ole mutkatonta tai ongelmatonta, eikä kehotukselle ole perusteita käynnissä olevassa toiminnassa tai käynnissä olevassa keskustelussa (Lauranto 2014: 152).

4.2 Verbilekseemin vaikutus

Kuten luvussa 2 aineiston esittelyssä kävi ilmi, hyvin monenlaiset verbit voivat esiintyä uhkauskonstruktion edustumisissa verbinä V_{IMP} . Aineiston perusteella tietyillä verbeillä on kuitenkin taipumus esiintyä nimenomaan joko uhkauskonstruktion toivottavaa tai ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa variantissa. Tässä luvussa esittelenkin uhkauskonstruktion kummankin variantin yleisimmät verbit sekä hahmottelen, mitkä ominaisuudet näitä verbejä yhdistävät.

Toivottavaa toimintaa kuvaavassa uhkauskonstruktiossa esiintyy useita erilaisia verbejä, ja suurin osa luvussa 2 esitellyistä verbeistä esiintyy aineistossa juuri tässä

variantissa. Toivottavaa toimintaa kuvaavaan uhkauskonstruktion edustumia tarkasteltaessa huomionarvoista on kuitenkin se, että verbit *muistaa*, *pysyä* ja *katsoa* ('huolehtia') esiintyvät selvästi muita verbejä useammin. Aineiston perusteella näitä verbejä voi pitää toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion tyypillisinä verbeinä (ks. mm. esimerkkejä 2, 4 ja 5), joita yhdistävät muun muassa mentaalisuus ja lause- tai infinitiivitäydennyksen mahdollisuus. Se, että nämä verbit esiintyvät aineistossa imperatiivimuodossa selvästi muita verbejä useammin, on sikäli mielenkiintoista, että niitä käyttämällä direktiivi kohdistetaan sellaiseen toimintaan, jota ei periaatteessa voi suoraan tahdonalaisesti hallita (ks. lukua 2). Epäagentiivisia mentaaliverbejä käyttämällä direktiivi kohdistetaankin infinitiivitäydennyksen kuvaamaan, varsinaiseen toivottuun toimintaan epäsuorasti. Vaikka toivottavaa toimintaa kuvaava uhkauskonstruktio siis näyttää sallivan edustumisissaan useita erilaisia verbejä, vaikuttaisivat kuitenkin mentaalisuus ja siitä seuraava epäsuoruus olevan verbivalintojen perusteella kyseiselle variantille tyypillisiä piirteitä.

Ei-toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion edustumissa imperatiivimuotoisen verbin variaatio näyttää toivottavaa toimintaa kuvaavaa varianttia selvästi vähäisemmältä, etenkin jos selvästi ironiset aineistoesiintymät rajataan tarkastelun ulkopuolelle. Aineiston perusteella ei-toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion yleisin imperatiivimuotoinen verbi on *uskaltaa*-verbi, joka esiintyy aineistossa yksinomaan tämän variantin mukaisissa tapauksissa. *Uskaltaa*-verbin esiintyminen tässä yhteydessä ei ole yllättävää, kun otetaan huomioon aiemmat maininnat imperatiivimuotoisen *uskaltaa*-verbin ja *pA*-partikkelin muodostamasta uhkaa ilmaisevasta rakenteesta (ks. VISK § 1641; Forsberg 2019: 28–29). Myös *yrittää* esiintyy aineistossa ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa uhkauskonstruktiossa muita verbejä useammin (ks. myös maininta uhkaavasta kiellosta *yrittääkääpä karata*; Hakulinen & Karlsson 1979: 292). *Yrittää*-verbin mahdollisuus esiintyä ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa uhkauskonstruktiossa perustuu sen ja *uskaltaa*-verbin yhteisiin ominaisuuksiin. Näihin verbien yhteisiin ominaisuuksiin palaan tämän alaluvun loppupuolella esiteltyäni ensin *uskaltaa*-verbin keskeiset ominaisuudet.

Uskaltaa kuuluu *Ison suomen kieliopin* (VISK § 1637) mukaan kieltohakuisiin verbeihin, jotka ilmaisevat yhdessä infinitiivitäydennyksensä kanssa teon mahdollisuutta tai rajoituksia ja joilla osittain tästä syystä on tendenssi esiintyä kielteisessä ympäristössä. Kaikki kieltohakuiset verbit eivät kuitenkaan esiinny ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa uhkauskonstruktiossa (esim. *Maltakin mielesi! Varokin vain!*), vaan kyseinen variantti näyttäisi edellyttävän sellaisia kieltohakuisia verbejä, joissa kyse on nimenomaan jollain tavoin pelon, häpeän tai uhan ohittamisesta (esim. *ilkeäkin ~ tohdi-kin tulla tänne*).

Silva Kiurun (1977: 39) mukaan *uskaltaa*-verbin merkityksessä on lisäksi 'voimisen, saattamisen' vivahde, eli *uskaltaa*-verbin merkitys on modaalinen 'voi, koska on rohkeutta'. *Iso suomen kielioppi* (VISK § 1567) luokittelee tällaiset kieltohakuiset ja modaaliset verbit dynaamisiksi voimisverbeiksi, jotka jakautuvat merkityksensä perusteella alaryhmiin. Psykkisiä edellytyksiä kuvaavan *uskaltaa*-verbin imperatiivikäyttöön liittyvät lisäksi muiden edellä kuvattujen mentaaliverbien tavoin epäsuoruus ja alttius affektiselle tulkinnalle. *Uskaltaa*-verbiä käytetäänkin uhkauskonstruktion lisäksi esi-

merkiksi iskulausemaisissa tapauksissa (*uskalla ottaa ensimmäinen askel*), joiden affektisuus ja teho perustunevat juuri epäagentiivisen verbin imperatiivikäyttöön.

Osa dynaamisista voimisverbeistä implikoi myös jonkin normin, ja esimerkiksi rohkemiseen tai uskaltamiseen sisältyy jokin yhteisöllinen sopivaisuus, mikä luo *uskaltaa*-verbiin deonttisen sävyn (VISK § 1567–1568). Yhteisöllinen sopivaisuus ja deonttinen sävy erottanevat *uskaltaa*-verbilliset uhkauskonstruktion mukaiset tapaukset alaluvussa 3.3 kuvatuista ironisista tapauksista, joissa verbin kuvaaman toiminnan esittäminen imperatiivimuodossa kieliopillisesti myönteisenä on odotuksenvastaista usein juuri jonkin normin rikkomisen vuoksi. *Uskaltaa*-verbilliset uhkauskonstruktion mukaiset ilmaukset tulevat kuitenkin hyvin lähelle ironisia tapauksia, kun niiden infinitiivitäydennys kuvaa affektiltaan kielteistä toimintaa kuten esimerkissä 12 (*Uskallakin koskaan irvaillla minulle tuollaisesta asiasta...*). Eronteko on vaikeaa myös muiden psyykkisen esteen ohittamista kuvaavien kieltohakuisten verbien, kuten *iljetä* ja *hirvitä*, kohdalla. Ne vastaavat ominaisuuksiltaan pitkälti *uskaltaa*-verbiä, mutta niiden sävy ei ole samalla tavoin deonttinen, mikä johtunee niiden kielteisemmästä affektisesta merkityksestä.¹⁰

Edellä esiteltyjen *uskaltaa*-verbin ominaisuuksien voi katsoa kuvaavan hyvin myös *yrittää*-verbiä, joka täydennyksineen voi ilmentää abstraktia tai mentaalista prosessia, implikoida kieltohakuisten verbien tavoin mahdollista estettä infinitiivitäydennyksen ilmaiseman toiminnan toteutumisen tiellä ja joka on mahdollista kuvata modaalisena 'on mahdollista, jos on tahtoa ja taitoa.' Yksi keskeinen ero näiden verbien välillä on kuitenkin se, että siinä missä *uskaltaa*-verbi implikatiivisena johtaa toteutuessaan myös infinitiivitäydennyksensä toteutumiseen, *yrittää*-verbi jättää oman propositionsa täytyessä infinitiivitäydennyksen toteutumisen edelleen epävarmaksi. Voi olla, että osin tästä syystä *yrittää*-verbilliset uhkauskonstruktion mukaiset ilmaukset ovat toisinaan esimerkin 14 (*Yritäkin liikkua, tai saat luodin jalkaasi*) tavoin monitulkintaisia ja alttiimpia konstruktiota laajemman kontekstin vaikutukselle.

Ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa uhkauskonstruktiossa esiintyvän verbin keskeisiä ominaisuuksia näyttäisivät siis edellä kuvatun perusteella olevan ainakin kieltohakuisuus, modaalisuus ja mentaalisuus. Lisäksi ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa uhkauskonstruktion variantissa esiintyvät verbit *uskaltaa* ja *yrittää* ovat sikäli monikäyttöisiä, että niiden avulla voidaan kieltää välillisesti lähestulkoon minkä tahansa verbin ilmaisema toiminta infinitiivitäydennyksen avulla (*uskallakin tulla ~ nukkua ~ syödä*). Ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa uhkauskonstruktiossa nämä *kin*-liitepartikkelilliset verbit vastaavat siten ikään kuin apuverbinä toimivaa kieltoverbiä, poikkeuksena tosin se, että ne kantavat kiellon ohella myös omaa leksikaalista merkitystään. Verbitäydennyksen mahdollisuus lienee kuitenkin yksi merkittävä syy sille, miksi juuri kyseiset verbit esiintyvät muita verbejä useammin ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa uhkauskonstruktiossa.

10. *Iljetä* ja *hirvitä* rinnastetaan *uskaltaa*-verbiin mm. *Kielitoimiston sanakirjan* merkitysselytyksissä (s.v. *iljetä*, *hirvitä*) sekä *Ison suomen kieliopin* (VISK § 1567–1568, 1637) kieltohakuisten verbien kuvauksissa.

4.3 *kin*-partikkeli

kin-liitepartikkeli vaikuttaa uhkauskonstruktiossa muun muassa motivoivan jatkolauseen odotuksenmukaisuuteen. Koska *kin*-liitepartikkelin merkityssisältöön kuuluu muiden inklusiivisten fokuspartikkelien tavoin useiden vaihtoehtojen implikoiminen (VISK § 839), on liitepartikkelitonta lausetta odotuksenmukaisempaa, että uhkauskonstruktion mukaista, selvästi vaihtoehtoisuutta implikoivaa V_{IMP} *kin*-alkuista lausetta seuraa vaihtoehdon (eli toiminnan toteutumattomuuden tai toteutumisen) seuraukset esittelevä lause. Vaikka uhkauskonstruktiossa jo imperatiivin käyttö implikoi vaihtoehtoisen toimintatavan olevan mahdollinen, voi konstruktion mukaisen *kin*-partikkelin katsoa luovan näiden vaihtoehtoisten toimintatapojen välille selvän kontrastin. Tämä luo käskynä toimivaan ilmaukseen jyrkentävän lisämerkityksen. (VISK § 1673.) Tämän lisäksi ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa variantissa *kin*-partikkeli implikoi myös odotuksenvastaisen toiminnan samalla tavoin kuin Niemen tutkimassa (2010: 212) myönnyttelymuotissa, jossa verbiin liittyvä *kin*-partikkeli esittelee verbin kuvaaman toiminnan epäedullisena ja odotuksenvastaisena toimintana (*voihan sitä urheilutuloksen arvatakin*). (Ks. *kin*-partikkelista ja odotuksenmukaisuuden ilmaisemisesta myös Vilkuna 1984: 402–405; Hakulinen 2001 [1976]: 67, 80–81.) Toisaalta jos tekstissä ylipäänsä annetaan tilaa erilaisille mielipiteille ja tuodaan esille vaihtoehtoisten näkemysten olemassaolo esimerkiksi *kin*-partikkelin avulla, on kyse episteemisen epävarmuuden ilmaisemisesta eli tietynlaisesta modaalisuudesta (Juvonen 2012: 244). Näin siis myös *kin*-partikkeli luo osaltaan modaalista kontekstia.

kin-partikkeliin sisältyvä ääripäätä kuvaava merkitys ja sen yhteys konstruktion kielteisyyteen käy puolestaan ilmi parafrasista *uskallakin tulla tänne ≈ älä uskallakaan tulla tänne*. Niin kieltoverbittömään kuin kieltoverbilliseen ilmaukseen sisältyy sekä negaatiota että ääripäätä implikoiva merkitys 'ei edes'. Huomionarvoista on, että kieliopillisesti myönteisessä lauseessa polariteetiltaan myönteisen *kin*-partikkelin voi tulkita yksinään tuovan ilmaukseen 'ei edes' -merkityksen (vrt. *uskalla tulla tänne* 'tule tänne'), kun taas kieltoverbillisessä ilmauksessa merkitys 'ei edes' edellyttää niin kieltoverbiä *älä* kuin polariteetiltaan kielteistä liitepartikkelia *-kAA*n. Polariteetiltaan myönteisen *kin*-partikkelin on aiemminkin havaittu esiintyvän myös kieltoverbillisissä ja kielteisistä asiaa ilmaisevissa konteksteissa (ks. esim. Vilkuna 1984: 402; VISK § 1644), ja näiden havaintojen perusteella *kin*-partikkelille on helppo hahmottaa tehtävä myös uhkauskonstruktion, etenkin sen ei-toivottavaa toimintaa kuvaavan variantin, kielteisyden yhtenä keskeisenä osatekijänä.

Ääripään ilmaisulla ja kieliopillisella kiellolla näyttäisi siis olevan tendenssi esiintyä yhdessä, ja ääripäätä ilmaisevan *kin*-partikkelin voi katsoa luovan kielteisistä kontekstia myös kieliopillisesti myönteisessä lauseessa. Tätä havainnollistaa hyvin esimerkki 12 (*Uskallakin koskaan irvailla minulle tuollaisesta asiasta...*). Siinä polariteetiltaan kielteinen *koskaan*-adverbi edellyttää kieltohakuisille elementeille suotuisaa kontekstia, jonka luomisessa *kin*-partikkelin rooli on lauseessa olennainen (vrt. **Uskalla koskaan irvailla minulle tuollaisesta asiasta*). Niin ikään pejoratiiviset ilmaukset, kuten *saatanaa* esimerkissä 7 (*Yritäkin vallata takaisin Suomi Ruotsin yhteyteen niin Suomi taistelee svekko saatanaa vastaan viimeiseen mieheen asti*), ovat affektiltaan kielteisessä

kontekstissa odotuksenmukaisia, ja niiden esiintyminen *kin*-partikkelillisen uhkauskonstruktion edustumissa on myös yksi esimerkki kielteisten kielenainesten taipumuksesta kasaantua eli kiellon redundanssista (vrt. Savijärvi 1984: 145–146; Kotilainen 2007: 38–40, 118; Sivonen 2016: 357).

Kuten edellä on käynyt ilmi, *kin*-partikkeli luo siis kieltöhakuisille kielen elementeille suotuisaa kontekstia, ja uhkauskonstruktiossa *kin*-partikkelin voi katsoa olevan yksi konstruktion kielteisyyden keskeinen osatekijä. Tulee kuitenkin muistaa, että myös *pA*-partikkeli voi kytkeä ilmauksen kontekstiinsa ja ennakoita jatkolauseetta (ks. Makkonen-Craig 2005: 56–59; Carlson 1993: 78, 89), minkä lisäksi se tuntuu vaikuttavan imperatiivimuotoisen *uskaltaa*-verbin kuvaaman toiminnan ei-toivottavuuteen *kin*-partikkelin tavoin (*uskallapa tulla tänne* vrt. *uskallakin tulla tänne*). *kin*-partikkelillisen konstruktion uhkaa implikoiva ja toisinaan myös ei-toivottavaa toimintaa kuvaava merkitys ei mahdollisesti liitykään yksinomaan *kin*-partikkelin leksiikkaaliseen merkitykseen ja ominaisuuteen implikoida useita vaihtoehtoja, vaan kyse voi olla laajemminkin eri liitepartikkelien taipumuksesta luoda imperatiivimuotoisen verbin kanssa kielteistä kontekstia. Tällöin yksittäisen liitepartikkelin merkitys mukautuu uhkauskonstruktion abstraktiin, kielteisyyttä implikoivaan merkitykseen.

5 Lopuksi

Kielteisyys ei ole käsitteenä yksiselitteinen, saati määrällisesti mitattavissa oleva ominaisuus. Lisäksi sitä voidaan ilmaista kielessä monin eri keinoin. Tässä artikkelissa olen tarkastellut imperatiivimuotoisen verbin ja *kin*-partikkelin aloittamaa jaksoa kielteisyyttä ilmaisevana konstruktiona, uhkauskonstruktiona. Olen keskittynyt kuvaamaan uhkauskonstruktion rakennetta ja sitä, millaisissa tapauksissa uhkauskonstruktion V_{IMP} kin-alkuisessa lauseessa kuvattu toiminta on toivottavaa, millaisissa puolestaan ei-toivottavaa. Aineiston avulla olen myös hahmotellut, miten konstruktion eri osat vaikuttavat konstruktion uhkaa implikoivan ja toisinaan myös ei-toivottavaa toimintaa kuvaavan kielteisyyden syntyyn.

Uhkauskonstruktion varianttien erot näkyvät aineistossa niin jatkolauseen muodossa kuin imperatiivimuotoisten verbien leksikaalisessa variaatiossa. Toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion esiintymissä imperatiivimuotoinen verbi on useimmin mentaalinen *muistaa*-verbi, jonka kuvaaman toiminnan toteutumisen vaihtoehto, toiminnan toteutumattomuuden seuraukset, esitetään usein ikäviä tapahtumia kuvaavan *tai*-lauseen avulla. Sen sijaan verbin kuvaaman toiminnan ei-toivottavuus on tyypillistä *uskaltaa*- ja *yrittää*-verbillisissä esiintymissä, joissa tavallisesti *niin*-lause esittelee toiminnan toteutumisesta aiheutuvat ikävät seuraukset, sekä ilmauksissa, joissa on selviä ironiaa luovia kielenaineiksia. Se, millä tavoin *uskaltaa*- ja *yrittää*-verbilliset tapaukset eroavat ironiaa sisältävistä konstruktion esiintymistä, on toisinaan häilyvää, mutta yhtenä erottavana tekijänä voi aineiston perusteella pitää verbien frekvenssiä ja vakiintuneisuutta ei-toivottavuutta kuvaavan uhkauskonstruktion edustumissa. Etenkin *uskaltaa* näyttää vakiintuneen ei-toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion, sillä se on aineiston perusteella nimenomaan tässä uhkaus-

konstruktion variantissa yleisimmin esiintyvä verbi. Myös *yrittää* on ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa variantissa muita verbejä yleisempi, mutta *uskaltaa*-verbistä poiketen se voi esiintyä myös toivottavaa toimintaa kuvaavan uhkauskonstruktion mukaisissa ilmauksissa. Vain muutaman kerran aineistossa esiintyvien verbien frekvensseihin, varsinkin niiden keskinäiseen vertailuun, on kuitenkin syytä suhtautua varauksella – kattaahan tämän tutkimuksen aineisto kaikkiaan vain 260 esiintymää. Laajemman tai toisenlaisen aineiston tarkastelu auttaisi tarkentamaan, mitkä verbit esiintyvät uhkauskonstruktion ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa variantissa, mitkä ominaisuudet näitä verbejä yhdistävät ja voiko ironisia tapauksia erottaa konstruktion mukaisista *uskaltaa*- ja *yrittää*-verbillisistä tapauksista.

Verbin semantiikan ohella *kin*-partikkeli on olennainen osa uhkauskonstruktiota. Ilman sitä uhkauskonstruktion V_{IMP} *kin*-alkuisessa lauseessa kuvattu toiminta olisi tulkittava toivottavaksi myös *uskaltaa*- ja *yrittää*-verbillisissä tapauksissa (esim. *uskalla kommentoida tähän* 'kommentoi'), minkä lisäksi se tekee kaikissa uhkauskonstruktion esiintymissä uhan esittelevästä jatkolauseesta odotuksenmukaisemman. Myös imperatiivimuoduksen ja direktiivisyyden voi katsoa vaikuttavan merkittävästi uhkauskonstruktion kielteisyyteen, sillä ne luovat modaalista kontekstia. Modalisuus on myös useiden konstruktiossa esiintyvien verbien ominaisuus, ja esimerkiksi *uskaltaa*-verbi on paitsi kieltohakuinen myös modaalinen. Näin modalisuus on yksi uhkauskonstruktion kielteisyyteen keskeisesti vaikuttava tekijä. Modalisuuden lisäksi kielteisyyden tarkastelun kannalta olennaisia ovat myös uhkauskonstruktion mukaisissa ilmauksissa esiintyvät polaaristen adverbiparien merkitykseltään kielteiset edustajat, pejoratiiviset ilmaukset sekä verbit, jotka kuvaavat epämiellyttävää tai kanssakäymisen kannalta ongelmallista toimintaa (esim. *oksentaa*-verbi). Uhkauskonstruktion voikin katsoa luovan modaalisen ja affektillaan kielteisen, kieltohakuille aineksille suotuisan kontekstin.

V_{IMP} *kin*-alkuisen uhkauskonstruktion käyttöfunktiot ja ominaisuudet vastaavat monilta osin muita kielteistä affektia ilmentäviä konstruktiota, etenkin paheksunta-imperatiivia. Vaikka liitepartikkeli on yksi keskeinen uhkauskonstruktiota ja *hAn*-partikkelillista paheksuntaimperatiivia erottava tekijä, ei liitepartikkelin vaihtelu tunnu kuitenkaan olevan samalla tavalla merkittävä erontekijä *pA*-partikkelillisen ja *kin*-partikkelillisen uhkauskonstruktion välillä. Rajan vetäminen näiden konstruktioiden välille ei olekaan helppoa, ja uhkauskonstruktion tarkempi kuvaaminen vaatisikin lisää tutkimusta esimerkiksi eri liitepartikkeleita sisältävien rakenteiden käyttökonteksteista. Vaikka kielteisyyttä tarkasteltaessa *kin*-partikkelin vaihtaminen *pA*-partikkeliin ei muuta uhkauskonstruktion merkitystä, voi toinen tarkastelunäkökulma tuoda esiin *kin*-partikkelillisen ja *pA*-partikkelillisen variantin merkityseron.

Nimestään huolimatta uhkauskonstruktion tehtävä vaihtelee jo yksinomaan *kin*-partikkelillisissa esiintymissä varsinaisesta uhkauksesta lievempään varoitukseen ja toisinaan jopa teon turhuutta osoittavaan lakoniseen toteamukseen. Tämän tutkimuksen perusteella *kin*-partikkelilla on lisäksi taipumus esiintyä tiettyjen imperatiivimuotoisten verbien yhteydessä, ja jatkossa olisikin mielenkiintoista tarkastella myös sitä, edustuvatko nämä samat verbit yhtä vahvasti muiden liitepartikkelien yhteydessä vai muodostavatko ne juuri *kin*-partikkelin kanssa omia konstruktiotaan.

Kiellot ja rajoitukset kuuluvat elämään, eikä niitä ilman tulla toimeen kielessäkään. Kanssakäymisen helpottamiseksi ja direktiivissä esitetyn tavoitteen saavuttamiseksi kiello tai rajoitus pyritään usein kuitenkin häivyttämään esimerkiksi uhkauskonstruktion mukaisia, ei-toivottavaa toimintaa kuvaavia ilmauksia käyttäen. Kiellon häivyttäminen on myös keino tehostaa toimintaa rajoittavaa direktiiviä, minkä vuoksi esimerkiksi ei-toivottavaa toimintaa kuvaavaa uhkauskonstruktiota voi pitää kieltoverbillistä vastinettaan vahvempana keinona esittää toimintaa rajoittava kiello. Ehdokkaita kieltoverbillisen ilmauksen korvaajaksi samoin kuin uhkaa implikoivia rakenteita on V_{IMP} kin-alkuisen uhkauskonstruktion ohella kuitenkin muitakin (kuten *mitään*-adverbi ja *pA*-partikkelillinen uhkauskonstruktio), mikä osoittaa uhkaa implikoivien ja kieltoverbiä korvaavien rakenteiden olevan kielenkäytön kannalta merkittäviä ja siten jatkossakin tutkimisen arvoisia.

Lähteet

Aineistolähde

Aller Media Oy (2014): *Suomi 24 virkkeet -korpus (2016H2)* [tekstikorpus]. Kielipankki. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2017021505>. Aineisto on kerätty korpuksesta Korp-verkkotyökalun avulla syksyllä 2016.

Kirjallisuuskäsitteet

- BROWN, PENELOPE – LEVINSON, STEPHEN C. 1987 [1978]: *Politeness. Some universals in language usage*. Studies in interactional Sociolinguistics 4. Cambridge: Cambridge University Press.
- CARLSON, LAURI 1993: Dialogue games with Finnish clitics. – Susanna Shore & Maria Vilkuna (toim.), *Suomen kielitieteellisen yhdistyksen vuosikirja SKY 1993* s. 73–96. Helsinki: Suomen kielitieteellinen yhdistys.
- FORSBERG, HANNELE 2019: Paheksuntaimperatiivi. Affektinen lausekonstruktio. – *Virittäjä* 123 s. 4–43. <https://doi.org/10.23982/vir.59164>.
- GIBBS, RAYMOND W. JR. 2007: Why cognitive linguists should care more about empirical methods. – Monica Gonzalez-Marquez, Irene Mittelberg, Seana Coulson & Michael J. Spivey (toim.), *Methods in cognitive linguistics* s. 2–18. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/hcp.18.06gib>.
- GOLDBERG, ADELE E. 1995: *A construction grammar approach to argument structure*. Chicago: The University of Chicago Press.
- 2006: *Constructions at work. The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- GRICE, H. PAUL 1975: Logic and conversation. – *Syntax and Semantics* 3 s. 41–58.
- HAKULINEN, AULI 2001 [1976]: Liitepartikkelin *-han/-hän* syntaksia ja pragmatiikkaa – Lea Laitinen, Pirkko Nuolijärvi, Marja-Leena Sorjonen & Maria Vilkuna (toim.), *Lukemisto. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä* s. 44–90. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 816. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 350. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JANTUNEN, JARMO 2004: *Synonymia ja käännössuomi. Korpusnäkökulma samamerkityksisyyden kontekstuaalisuuteen ja käännöskielen leksikaalisiin erityispiirteisiin*. Joensuu: Joensuun yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:952-458-479-4>.
- JUVONEN, RIITTA 2010: Evaluoiva *että*-yhdyslause ja retoriset rakenteet suomenkielisessä ylioppilasaineessa. – *Virtittäjä* 114 s. 39–70.
- 2012: *Tiedän*-rakenteet ylioppilasaineissa. – Ilona Herlin & Lari Kotilainen (toim.), *Verbit ja konstruktiot* s. 239–264. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1989: *Ja. Rinnastus ja rinnastuskonjunktion käyttö*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 497. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KANGASNIEMI, HEIKKI 1992: *Modal expressions in Finnish*. Studia Fennica Linguistica 2. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kielitoimiston sanakirja*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN.fi:kotus-201433. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>. Päivitetty 11.11.2020 (4.5.2020).
- KIURU, SILVA 1977: *Suomen kielen kieltohakuiset verbit. Murreaineistoon perustuva syntaktis-semanttinen tutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOIVISTO, AINO 2013: Katkelmallisuus ja affekti. Kolme pistettä dialogissa. – Aino Koivisto & Elise Nykänen (toim.), *Dialogi kaunokirjallisuudessa* s. 153–182. Tietolipas 242. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOTILAINEN, LARI 2002: *Moi taas, ai äm päk*. Lauseet, tilanteet ja englanti suomenkielisessä chat-keskustelussa. – Ilona Herlin, Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Tiina Onikki-Rantajääskö (toim.), *Äidinkielen merkitykset* s. 191–209. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2007: *Kiellon lumo. Kieltoverbitön kieltoonstruktio ja sen kiteytyminen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KUIRI, KAIJA 2012: *Johdatus semantiikkaan*. Helsinki: Finn Lectura.
- KÖVECSES, ZOLTÁN 2000: *Metaphor and emotion. Language, culture, and body in human feeling*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LANGACKER, RONALD W. 1987: *Foundations of cognitive grammar*. Volume 1. Stanford: Stanford University Press.
- 1988: An overview of cognitive grammar. – Brygida Rudzka-Ostyn (toim.), *Topics in cognitive linguistics* s. 3–48. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- LAURANTO, YRJÖ 2014: *Imperatiivi, käsky, direktiivi*. Arkikeskustelun vaihtokauppiakieloppiia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEECH, GEOFFREY 1986 [1983]: *Principles of pragmatics*. Longman Linguistics Library 30. London: Longman.
- LEINO, JAAKKO 2010: Adele E. Goldberg. Väitöskirjalla klassikoksi. – Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 71–97. Helsinki: Gaudeamus.
- LEINO, PENTTI 1991: *Lauseet ja tilanteet. Suomen objektin ongelmia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MAKKONEN-GRAIG, HENNA 2005: *Toimittajan läsnäolo sanomalehtitekstissä. Näkökulmia suomen kielen dialogisiin passiivilauseisiin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1026. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MIESTAMO, MATTI 2009: Negation. – Frank Brisard, Jef Verschueren & Jan-Ola Östman

- (toim.), *Grammar, meaning and pragmatics* s. 208–229. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/hoph.5.12mie>.
- MÄKELÄ, MATTI 1993: *Suomen murteiden kin ja kaan, kään -liitteet. Morfologia ja leksikko*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 591. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MÄNTYLÄ, EVELIINA 2017: *Imperatiivi ja kin-partikkeli kielteisyyttä implikoivassa imperatiivilauseessa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- NIEMI, JARKKO 2010: Myönnyttelymuotti. Erimielisyyttä enteilevä samanmielisyyden konstruktio. – *Virittäjä* 114 s. 196–222.
- OCHS, ELINOR – SCHIEFFELIN, BAMBI 1989: Language has a heart. – *Text* 9 s. 7–25.
- PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne. Asiantilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Suomi 187. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PÄIVIÖ, PIA 2007: *Suomen kielen asti ja saakka. Terminatiivisten partikkelien synonymia, merkitys, käyttö ja kehitys sekä asema kieliopissa*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 75. Turku: Turun yliopisto.
- RAHTU, TOINI 2006: *Sekä että. Ironia koherenssina ja inkoherenssina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1096. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- REBER, ELISABETH 2012: *Affectivity in interaction. Sound objects in English*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/pbns.215>.
- SALMINEN, JUTTA 2017: Mitä tarkoittaa *epäillä*? *Epäillä*-verbin polaarista merkitysvariaatiosta nykysuomessa. – *Virittäjä* 121 s. 4–36.
- 2020: *Epäilemisen merkitys. Epäillä-sanueen polaarinen kaksihakmotteisuus kielon ja kielteisyyden semantiikan peilinä*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-5879-6>.
- SAVIJÄRVI, ILKKA 1984: Fakultatiivisten kieltoainesten ja kieltoverbin ellipsin suhteesta itämerensuomalaisissa kielissä. – *Virittäjä* 88 s. 145–161.
- SIVONEN, JARI 2002: Kognitiivinen näkökulma lähimerkityksiin paikanmuutosverbeihin. – Ilona Herlin, Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Tiina Onikki-Rantajääskö (toim.), *Äidinkielen merkitykset* s. 513–533. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 869. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2016: The Finnish abstract motion construction *mennä V-mA-An* [go V-inf-ill] ‘do something unwished’. Usage, development and motivation. – *Review of Cognitive Linguistics* 14 s. 247–274. <https://doi.org/10.1075/rcl.14.2.01siv>.
- TALMY, LEONARD 2003 [2000]: *Toward a cognitive semantics. Volume 1. Concept structuring systems*. Cambridge: MIT Press.
- VARIS, MARKKU 1998: *Sumea kieli. Kiertoilmauksen muoto ja intentio nykysuomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 719. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VILKUNA, MARIA 1984: Voiko *kin*-partikkelia ymmärtää? – *Virittäjä* 88 s. 393–408.
- 2000 [1996]: *Suomen lauseopin perusteet*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisu- ja 90. Helsinki: Edita.
- VILPPULA, MATTI 1984: ”Kurkikin jo lähti”. – *Virittäjä* 88 s. 47–60.
- VISAPÄÄ, LAURA 2005: Alastomat inhimilliset infinitiivit. Kahden infinitiivikonstruktion pragmaattinen ja morfosyntaktinen analyysi. – Ilona Herlin & Laura Visapää (toim.), *Elävä kielioppi. Suomen infinitiivisten rakenteiden dynamiikkaa* s. 72–98. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2008: *Infinitiivi ja sen infinitiivisyys. Tutkimus suomen kielen itsenäisistä A-infinitiivikonstruktioista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1181. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk>.
- VÄSTI, KATJA 2012: *Verbittömät tapahtumanilmaukset. Suunnannäyttäjänä lähde- ja kohdekonstruktio*. Acta Universitatis Ouluensis. Series B. Humaniora 107. Oulu: Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526200248>.
- YLI-VAKKURI, VALMA 1986: *Suomen kieliopillisten muotojen toissijainen käyttö*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 28. Turku: Turun yliopisto.

Uskallakin kommentoida tähän ‘Do not dare to comment on this’: The threat construction beginning with V_{IMP}kin

This article deals with Finnish expressions beginning with the positive imperative verb form V_{IMP} and the enclitic particle *-kin*. The article examines these expressions as an established coalescence of form and meaning, as a “threat construction”, within the framework of construction grammar and cognitive grammar. The aim of the article is to present how this construction expresses threat (*Teekin se, tai...* ‘Do that, or...’) and undesired action (*Uskallakin tulla* ‘Do not dare to come’) despite the grammatically positive form of the verb. The findings are based on a corpus of 260 Internet forum examples collected from the Suomiz4 corpus.

The article presents the structure of the threat construction. In the threat construction, the clause including V_{IMP}kin is often followed by a motivating clause that specifies the threat that the construction implies. This clause presents either an undesired option (*Teekin se tai sinun käy huonosti* ‘Do that or you’ll be sorry’) or the undesired consequences (*Uskallakin tulla, niin sinun käy huonosti* ‘Dare to come and you’ll be sorry’) of the action the imperative-form verb presents. Based on the desirability of the action described by the imperative-form verb, the incidences of the threat construction can thus be divided into two groups: a variant describing a desired action (threat as an option) and a variant describing undesired action (threat as a consequence).

The writer also draws attention to verb variation, the *-kin* particle, and the use of the imperative form in the construction. The quality of the imperative-form verb varies depending on the threat construction variants, e.g. *muistaa* ‘to remember’ is the most typical verb in the variant presenting desired action whereas the verbs *uskaltaa* ‘to dare’ and *yrittää* ‘to try’ are common in the occurrences of the variant presenting undesired action. The *-kin* particle is also an essential part of the threat construction because it implicates options making the motivating clause more expected and, especially, because the action of *uskaltaa* or *yrittää* cannot be construed as undesired without it (*Uskalla olla oma itsesi* ‘Dare to be yourself’). However, ironical elements are also remarkable when examined, if the action the verb V_{IMP}kin describes is desired or not. In addition, the use of the imperative makes the expression more modal by implying that the action might not happen without giving an imperative directive. Overall, the threat construction can be viewed as creating a modal and suitable context for negative polarity elements.

Uskallakin kommentoida tähän: V_{IMP} kin-alkuinen uhkauskonstruktio

Artikkelissa tarkastellaan imperatiivimuotoisen verbin V_{IMP} ja *kin*-partikkelin aloittamaa lausetta kielteisyyttä ilmaisevana konstruktiona, uhkauskonstruktiona. Tarkastelunäkökulma kytkeytyy konstruktiokieliopin ja kognitiivisen kieliopin teoreettiseen kehukseen. Artikkelissa esitellään sitä, miten konstruktion mukaiset ilmaukset implikoivat kuvaamansa asiointilan taustalla häilyvää uhkaa (*teekin työsi kunnolla* 'jos et tee, tapahtuu jotain ikävää'), sekä sitä, milloin konstruktion mukainen ilmaus voi myönteisestä verbimuodostaan huolimatta vastata funktioltaan kieltoverbillistä ilmausta (*uskallakin tulla* 'älä tule'). Artikkelissa esitetyt havainnot perustuvat Kielipankin Suomi24-korpuksesta kerättyyn aineistoon, joka sisältää 260 konstruktion mukaista tapausta.

Uhkauskonstruktio alkaa uhkaa implikoivalla V_{IMP} kin-alkuisella lauseella, jota voi seurata motivoiva jatkolause. Tämä mahdollinen jatkolause spesifioi uhan, joko toivotun toiminnan toteutumattomuudesta (*teekin se tai sinun käy huonosti*) tai ei-toivottavan toiminnan toteutumisesta aiheutuvat ikävät seuraukset (*uskallakin tulla niin sinun käy huonosti*). Uhkauskonstruktion esiintymät jaetaan kahteen varianttiin: toivottavaa toimintaa kuvaavaan ja ei-toivottavaa toimintaa kuvaavaan.

Artikkelissa käsitellään myös konstruktion kuuluvan imperatiivimuotoisen verbin variaatiota, verbiin liittyvää *kin*-partikkelia sekä verbin imperatiivimodusta. Analyysi osoittaa, että *muistaa* on tutkitussa aineistossa selvästi yleisin imperatiivimuotoinen verbi konstruktion toivottavaa toimintaa kuvaavan variantin esiintymissä, kun taas *uskaltaa* ja *yrittää* ovat tyypillisiä ei-toivottavaa toimintaa kuvaavissa esiintymissä. Molemmissa konstruktion varianteissa verbiin liittyvä *kin*-partikkeli jyrkentää ilmauksen affektista sävyä ja tekee motivoivasta jatkolauseesta odotuksenmukaisemman. Erityisesti ei-toivottavaa toimintaa kuvaavassa variantissa *kin*-partikkeli on merkittävä, sillä ilman sitä esimerkiksi *uskaltaa*-verbin kuvaama toiminta olisi tulkittava toivottavaksi (*uskalla tulla* 'tule'). Myös erilaiset ironiaa luovat elementit voivat vaikuttaa kuvattun toiminnan toivottavuuteen. Imperatiivimodus ja direktiivisyys vaikuttavat puolestaan konstruktion modaalisuuteen, ja uhkauskonstruktion voikin yleisesti ottaen katsoa muodostavan modaalisen ja kieltohakuisille aineksille suotuisan kontekstin.

Kirjoittajan yhteystiedot:
etunimi.sukunimi@oulu.fi

Kirjoittaja on väitöskirjatutkija Oulun yliopistossa.